

Isključivi gospodarski pojasevi na istočnom Sredozemlju

Jurić, Iva

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:773372>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-09**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

Sveučilište u Zadru

Odjel za geografiju

Sveučilišni diplomski studij Primijenjena geografija (jednopedmetni)

Iva Jurić

**Isključivi gospodarski pojasevi na istočnom
Sredozemlju**

Diplomski rad

Zadar, 2023.

Sveučilište u Zadru

Odjel za geografiju

Sveučilišni diplomski studij Primijenjena geografija (jednopedmetni)

Iva Jurić

Isključivi gospodarski pojasevi na istočnom
Sredozemlju

Diplomski rad

Studentica:

Iva Jurić

Mentor:

doc.dr.sc. Denis Radoš

Zadar, 2023.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Iva Jurić**, ovime izjavljujem da je moj **diplomski rad** pod naslovnom **Isključivi gospodarski pojasevi na istočnom Sredozemlju** rezultat mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mojega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenog i nakon obrane uređenog rada.

Zadar, 2023.

TEMELJNA DOKUMENTACIJSKA KARTICA

Sveučilište u Zadru
Odjel za geografiju

Diplomski rad

ISKLJUČIVI GOSPODARSKI POJASEVI NA ISTOČNOM SREDOZEMLJU

Iva Jurić

Pojam isključivog gospodarskog pojasa nastao je donošenjem Konvencije o pravu mora 1982. godine, koja se smatra kodificiranim zakonom i predstavnikom međunarodnog prava. Pojas je definiran kao zona *sui generis*, što znači da je podložen posebnom pravnom režimu te država u njemu uživa suverena prava. Svaka obalna država ima pravo, ali ne i dužnost proglasiti isključivu gospodarsku zonu, no ako to učini, obavezna je ispunjavati normama propisane dužnosti. Glavna problematika tiče se pitanja određivanja granica na moru između država regije. Iako su propisane metode razgraničenja, manjkavost pravnog okvira dovodi do različitih tumačenja normi i odredbi, što kreira različite stavove koji nadalje stvaraju pomorske sporove. Geopolitička slika istočnog Sredozemlja vrlo je dinamična, diplomatski odnosi država regije su narušeni te je teško ostvariti bilateralne suradnje. Razlog tome su povijesne nesuglasice ili višegodišnji pomorski sporovi, zbog kojih nije moguće uspostaviti mir i sigurnost u regiji. Rad je podijeljen u tri dijela. U prvom dijelu daje se teorijski pravni okvir, kako bi se definirao pojam isključivog gospodarskog pojasa te se opisao njegov razvoj u međunarodnom pravu. U drugom dijelu prikazana je povijesna pozadina regije, kako bi se shvatili temelji zbog kojih je regija djelomično nesigurna i puna napetosti. Posljedni dio usmjeren je na energetska bogatstva i političke poteze država regije, koji su utjecali na kreiranje granica isključivih gospodarskih pojaseva.

Rad sadrži: 69 stranica, 11 slika, 71 bibliografske reference; izvornik na hrvatskom jeziku

Ključne riječi: Istočno Sredozemlje, isključivi gospodarski pojas, određivanje granica na moru

Mentor: doc. dr. sc. Denis Radoš

Povjerenstvo: prof. dr. sc. Željka Šiljković (predsjednica), doc. dr. sc. Denis Radoš (član), prof. dr. sc. Robert Lončarić (član)

Rad prihvaćen: 18. listopada 2023.

BASIC DOCUMENTATION CARD

University of Zadar

Graduation Thesis

Department of Geography

EXCLUSIVE ECONOMIC ZONES IN THE EASTERN MEDITERRANEAN

Iva Jurić

The concept of the exclusive economic zone was created by the adoption of the Convention on the Law of the Sea in 1982, which is considered a codified law and a representative of international law. The belt is defined as a sui generis zone; subject to a special legal regime and the state enjoys sovereign rights in it. Each coastal state has the right, but not the duty, to declare an exclusive economic zone, but if it does so, it is obliged to fulfill the duties prescribed by the norms. The main problem concerns the issue of determining borders at sea between the countries of the region. Although delimitation methods are prescribed, the deficiency of the legal framework leads to different interpretations of norms and provisions, which creates different attitudes that further create maritime disputes. The geopolitical picture of the Eastern Mediterranean is very dynamic, the diplomatic relations of the states of the region are damaged and it is difficult to achieve bilateral cooperation. The reason for this is historical disagreements or multi-year maritime disputes, which make it impossible to establish peace and security in the region. The work is divided into three parts. In the first part, the theoretical legal framework is given; in order to define the concept of the exclusive economic zone and to describe its development in international law. In the second part, the historical background of the region is presented, in order to understand the foundations that make the region partially insecure and full of tension. The last part focuses on the energy resources and political moves of the states of the region, which influenced the creation of the borders of the exclusive economic zones.

Thesis includes: 69 pages, 11 figures, 71 references, original in Croatian

Key words: Eastern Mediterranean, Exclusive economic zone, Determination of borders at sea

Supervisor: Denis Radoš, PhD, Assistant Professor

Reviewers: Željka Šiljković, PhD, Professor (president), Denis Radoš, PhD, Assistant Professor (member), Robert Lončarić, PhD Professor, (member)

Thesis accepted: 18th October 2023

SADRŽAJ:

1. Uvod.....	1
2. Objekt i ciljevi istraživanja	3
3. Pregled dosadašnjih istraživanja	3
4. Metodologija	5
5. Teorijska osnova prava mora.....	6
5.1. Stanje nakon Drugog svjetskog rata.....	8
5.2. Konvencija o pravu mora	9
5.3. Isključivi gospodarski pojas	10
5.3.1. Razgraničenje isključivog gospodarskog pojasa.....	12
5.3.2. Iskorištavanje živih resursa u isključivom gospodarskom pojasu.....	14
5.4. Režim otoka.....	15
6. Povijesni pregled područja istraživanja.....	15
6.1. Osnivanje Izraela.....	15
6.1.1. Egipatsko priznavanje Izraela	18
6.2. Libanon.....	19
6.2.1. Hezbollah	20
6.3. Osnivanje Republike Cipar	21
6.4. Turska Republika Sjeverni Cipar	22
6.5. Pokušaji ujedinjenja Cipra	23
7. Energetsko bogatstvo istočnog Sredozemlja	24
7.1. Početak istraživanja energetskih resursa	26
7.2. Trilateralna suradnja.....	28
7.3. Europska potražnja.....	30
7.3.1. Plinovod EastMed	31
7.4. East Mediterranean Gas Forum.....	31
7.4.1. Diplomatski odnosi Turske i država članica Foruma.....	32
8. Problematika razgraničenja istočnog Sredozemlja	34
8.1. Egejski spor.....	34
8.2. Turske aspiracije.....	38
8.2.1. Otok Kastellorizo	40
8.3. Turska politika u istočnom Sredozemlju	41
8.4. Aspiracije RoC-a	43
8.4.1. Bilateralna suradnja Egipta i RoC-a.....	44
8.4.2. Bilateralna suradnja Libanona i RoC-a	46

8.4.3. Bilateralna suradnja Izraela i RoC-a	47
8.5. Memorandum o razumijevanju Libije i Turske.....	49
8.6. Memorandum o razumijevanju Egipta i Grčke	51
9. Rješavanje međunarodnih pomorskih sporova	53
9.3. Početak pregovora Izraela i Libanona	54
9.3.1. Američko posredovanje u pregovorima između Izraela i Libanona	54
9.3.2. Izraelsko-libanonski sporazum.....	57
10. Zaključak.....	59
Literatura i izvori.....	61
Ostali izvori.....	66
Internetski izvor.....	66
Popis grafičkih priloga	67
Sažetak	68
Summary	68

1. Uvod

Prema političkim i strateškim karakteristikama regija Sredozemnog mora može se podijeliti na istočni i zapadni dio. Istočno Sredozemlje smješteno je istočno od 20. meridijana te obuhvaća istočne države sjeverne Afrike države, jugoistočne Europe i zapadne Azije, odnosno Cipar, Egipat, Grčku, Izrael, Libanon, Libiju, Palestinu, Siriju i Tursku. Navedenim državama pripada još i međunarodno nepriznata država, Turska Republika Sjeverni Cipar. Za potrebe obrade teme diplomskog rada, kao središnje i razmatrane države promatrat će se Cipar, Egipat, Izrael, Libanon, Libija i Turska (Slika 1).

Slika 1: Područje istraživanja regije istočnog Sredozemlja

Izvor: izrađeno prema podacima DIVA-GIS, URL1

Povijesno gledano, prostor istočnog Sredozemlja je od davnina težnja osvajanja velikih carstava i kolonijalnih sila. Zbog izrazito povoljnog geografskog položaja, smještenom na plovnom putu između Afrike, Azije i Europe, istočno Sredozemlje predstavlja jedno od strateški najvažnijih točaka globalne scene. Od polovine četrnaestog stoljeća, istočnim Sredozemljem zavladaše Osmanlije te ono postaje „osmansko jezero“. Osmanska vladavina trajala je do početka prošlog stoljeća, kad dolazi do provedbe revolucija i oružanih sukoba. Nakon prestanka osmanske uprave, za prostor istočnog Sredozemlja raste interes britanske krune, kao i francuske uprave. Dolaskom prethodno dvije navedene kolonijalne sile, na promatranom području stvaraju se različiti kulturni i politički krugovi, što utječe na današnju geopolitičku sliku regije. Istočno Sredozemlje smatra se granicom istoka i zapada, kršćanstva i islama te je utočiste raznih političkih i nacionalnih entiteta. Vidljiva određena kohezija između država regije, kao što je pretežno muslimansko stanovništvo ili pravoslavno stanovništvo Cipra i Grčke uz članstvo u Europskoj uniji, regija je područje antagonizma i složenih geopolitičkih odnosa. Sukladno navedenom, istočno Sredozemlje je jedna od najvažnijih regija za promatranje geopolitičkih odnosa na globalnoj razini. Prisutni su višedimenzionalni problemi koji se dotiču pitanja provođenja vanjske politike svake države, diplomacije i održavanja gospodarskih odnosa. Prisutnost raznih svjetskih aktera, poput Sjedinjenih Američkih Država, Ruske Federacije ili Europske unije čini regiju područjem za testiranje regionalnih sila, ali i odmjeravanja snaga velikih svjetskih pokretača (Tziampiris, 2019).

Uz prisutne i navedene vitalne probleme istočnog Sredozemlja, otkriće rezervi i zaliha energetskog bogatstva u zadnjem desetljeću dodatno je intenziviralo međudržavne odnose. Iako je energetska politika bila prilika za suzbijanje sukoba između obalnih država, također je i povod za stvaranje novih tenzija u regiji (Tziampiris, 2019). Dijametralno suprotni politički stavovi i različito tumačenje normi međunarodnog prava mora, odnosno odredbi Konvencije o pravu mora, razlog su konstantnog uzrokovanja novih pomorskih sporova. Pitanje razgraničenja isključivih gospodarskih pojaseva i određivanja granica na moru su nacionalni interesi svake države regije. Sukladno tome, obalne države zahtijevaju i zastupaju maksimalističke stavove pri demarkaciji granice na moru, kako bi ostvarile što veću jurisdikciju na morskom području. Nemogućnost primjene univerzalnog kodificiranog zakona u demarkaciji granica na moru postupak razgraničenja čini kontroverznim procesom (Fahmy, 2020). Osim loših diplomatskih odnosa država regije, povijesni sukobi i prisutnost paravojnih nedržavnih organizacija kao jednih od glavnih krojača međunarodne geopolitičke slike dodatno su utjecali na proces razgraničenja istočnog Sredozemlja (Tziampiris, 2019).

2. Objekt i ciljevi istraživanja

Objekt istraživanja diplomskog rada su isključivi gospodarski pojasevi na istočnom Sredozemlju. Za potrebe objašnjenja problematike i predstavljanja odabrane teme, određeni su ciljevi koji će se u daljnjem tekstu objasniti. Glavni cilj je utvrditi razloge koji uzrokuju problematiku razgraničenja morskog prostora između obalnih država regije. Kako bi se navedeni cilj ispunio, potrebno je objasniti povijesnu pozadinu političkih odnosa između država te navesti sporne, vitalne probleme regije. Kompilacijom i analizom literature objasniti će se pravni teorijski okvir pomoću kojeg se razgraničenja provode, ali i činjenice koje utječu na stagnaciju procesa demarkacije granica na moru. Sukladno navedenom, cilj je opisati geopolitičke činjenice koje kreiraju geopolitičku sliku regije, te kako globalni akteri pridonose okruženju u istočnom Sredozemlju.

3. Pregled dosadašnjih istraživanja

Regija istočno Sredozemlje jedna je od globalnih geopolitičkih žarišta. Sukladno događanjima u drugoj polovici prošlog stoljeća pa sve do današnjih, suvremenih događanja, privlači pozornost zbog dinamičnih geopolitičkih odnosa i promjena. U novije doba dinamika regije se povećala zahvaljujući nalazištima zaliha i rezervi prirodnog plina. Energetsko pitanje pokrenulo je i pitanje razgraničenja između država u regiji, što dovodi do sve veće zainteresiranosti za regiju i provođenje istraživanja u istoj.

Andreone (2015) u svom radu ispituje pravni koncept i režim isključivog gospodarskog pojasa. Autor također razmatra ulogu isključivog gospodarskog pojasa u međunarodnom pravu mora te istražuje glavne kontroverzne značajke koje utječu na proglašenje pojasa i/ili na njegov pravni učinak.

Bardakçı (2022) navodi vitalne probleme istočnog Sredozemlja koji utječu na rješavanje, ali i stvaranje novih pomorskih sporova između država regije. U radu je također opisan tijek promjene načela u provođenju turske vanjske politike, koja utječe na dinamiku regije. Opisani su i stavovi država izvan regije, kao što su Francuska, Italija i Njemačka te njihov odnos s državama regije.

Caracciolo i Leanza (2014) opisuju stvaranje i razvoj koncepta isključivog gospodarskog pojasa te navode prava i dužnosti obalnih država tijekom njegovog proglašavanja. Navode se prava i dužnosti trećih država te se razmatraju situacije u slučaju spora zbog nadležnosti na morskom području. Autori također navode aspekte za određivanje isključivih gospodarskih pojaseva u Sredozemnom moru te praksu država istočnog Sredozemlja vezano uz proglašenje isključivog gospodarskog pojasa.

Dilek (2019) u svom istraživanju ispituje politiku država u regiji istočnog Sredozemlja, ali i utjecaj globalnih aktera te značaj njihovog utjecaja u regiji povodom razgraničenja morskog prostora i energetske bogatstva. Osim analize geopolitičke slike, autorica ispituje i kako ciparsko pitanje utječe na određivanje granica na moru u regiji.

Hašil (2022) opisuje geopolitičku sliku istočnog Sredozemlja te ističe nepotpunost međunarodnog prava mora, koja utječe na različito tumačenje pravnih normi, što dovodi do nastajanja pomorskih sporova. Autor se u svom radu bazirao na pomorski spor između Izraela i Libanona, dajući pritom pozadinsku sliku pomorskog sukoba. Opisan je cijeli tijek pregovora između dvije zemlje regije te je prikazan stav Hezbollaha, kao i dogovor o energetske resursima.

Østhagen (2020) u svom radu objašnjava važnost mora i oceana, te kako se donošenjem međunarodnog zakona o pravu mora promijenilo shvaćanje država o važnosti morskog prostora. Ispituje utjecaj pravnih i političkih načela na koncept određivanja granica na moru te ulogu navedenih u pokretanju i rješavanju pomorskih sporova. Kroz međunarodno pravo, političku geografiju i politologiju definira pojam granice na moru te opisuje načela po kojima bi se granice trebale određivati, ali i navodi trendove koji bi u budućnosti mogli utjecati na navedene stavke.

Shin i Kim (2021) analiziraju kako je otkriće energetske bogatstva u istočnom Sredozemlju utjecalo na geopolitičku sliku regije. U članku se navode beneficije otkrivanja energetske bogatstva te kako isto može promijeniti strategiju globalnih aktera i energetske tržišta.

Stanič i Karbuz (2020) su u svom radu analizirali brojne pravne, političke i tehničke izazove s kojima se istočno Sredozemlje suočava u vidu razgraničenja granica na moru. U radu je prikazan i povijesni pregled istraživanja energetske bogatstva te su navedeni brojni izazovi s kojima se suočava proizvodnja i eksploatacija prirodnog plina u regiji. Također su navedena

potencijalna rješenja za rješavanje graničnih sporova, primjenjujući odredbe međunarodnog običajnog prava.

Yiallourides (2019) u poglavlju knjige iznosi problematiku razgraničenja u Egejskom moru te opisuje pomorske, kao i diplomatske nesuglasice između Grčke i Turske. Sukladno navodima geografskih karakteristika Egejskog mora, autor objašnjava stavove obje države te iznosi metode razgraničenja kao potencijalno rješenje dugogodišnjeg spora između Ankare i Atene.

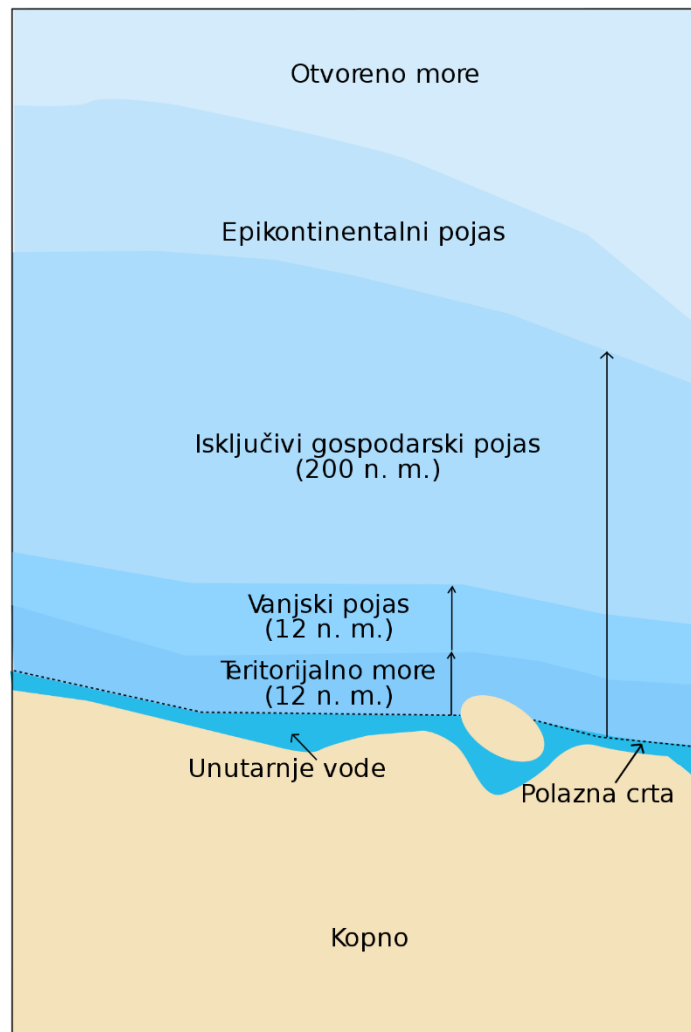
4. Metodologija

Prilikom pisanja i izrade diplomskog rada teorijsko znanje povezano se s praktičnim znanjima. Kako bi se što bolje opisala i objasnila problematika rada te se ispunili zadani ciljevi, analizirana je dostupna literatura zajedno s izvorima i internetskim izvorima. Analizirane su knjige, znanstveni članci te drugi akademski radovi, koji su se kompilirali pomoću općih znanstvenih metoda. Prva takva je metoda deskripcije čijom su uporabom opisani povijesni događaji, koji su oblikovali današnju geopolitičku sliku regije. Uz opisana ratna događanja, pomorske sporove i nesuglasice u regiji, objašnjena su politička djelovanja i zastupani interesi obalnih država regije. Metodom sinteze objašnjenje su uzročno posljedične veze navedenih činjenica i današnje, suvremene geopolitičke slike regije. Za potrebe stvaranja teorijskog pravnog okvira o isključivom gospodarskom pojasu, analizirana je i korištena *Konvencija o pravu mora*, kao koodificirano djelo međunarodnog prava. Također su analizirani drugi sporazumi o razgraničenju između obalnih država, poput Sporazuma o razgraničenju isključivih gospodarskih pojaseva Egipta i Cipra, kako bi se utvrdile metode razgraničenja i opće ugovorene pojedinosti. Za potrebe izrade karata koje su sadržane u diplomskom radu, preuzeti su sekundarni podatci koji su se nadalje obrađivali u programu *ArcMap*.

5. Teorijska osnova prava mora

More je jedan od najznačajnijih pokazatelja moći određene države. Osvajanjem morskog prostora i upravljanja njime, države su postajale velesile. Kao takvo, more je ključan element obalnog prostora te se može opisati kao temelj razvoja obalne države. Kako bi se omogućile gospodarske aktivnosti na morskom području, bilo je potrebno donijeti zakone koji će točno definirati prava, nadležnosti i dužnosti obalne države.

Pravo mora (eng. *Law of the Sea*) uređuje pravne odnose, dužnosti, ovlasti i prava vlasti određene države na morima i oceanima te je dio međunarodnog javnog prava. Ovim zakonom uređuju se djelovanja i na otvorenom moru, koje je zajedničko svim državama, neovisno o tome koliko su kopnena područja udaljena od dijelova otvorenog mora. Određivanje pravnih kategorija morskog prostora, odnosno definiranje pravnih normi o razgraničenju na moru, također je uređeno Zakonom o pravu mora. Stoga, morski prostor se dijeli na: a) unutrašnje more; b) morske vode; c) teritorijalno more; d) vanjski pojas; e) isključivi gospodarski pojas; f) epikontinentalni pojas; g) arhipelaške vode te g) otvoreno more (Slika 2). Pravo mora donosi niz pravnih normi kojima se definiraju dužnosti i prava država o upotrebi morskog područja. Osnovno polazište razvoja međunarodnog prava mora je činjenica kako more nije pod suverenitetom jedne države, kao što je slučaj s kopnenim dijelom teritorija. Sukladno tome, morski prostor moguće je koristiti istovremeno i na istom prostoru od strane više država. No, važno je napomenuti kako nad morem nema vlasnika, ali obalna država uživa u vrhovnoj vlasti i provođenju jurisdikcije, odnosno u ostvarivanju suverenosti i suverenih prava. Nasuprot pojmu prava mora nalazi se termin pomorsko pravo, no ne postoji korelacija između dva navedena pojma. Neispravno korištenje terminologije može dovesti do nesporazumijevanja i nerazumijevanja između njih. Naime, Pomorsko pravo (eng. *Maritime law*) dio je unutrašnjeg pravnog poretka, dok je Pravo mora dio međunarodnog prava. Ovu pravnu disciplinu karakteriziraju norme privatnog, imovinskog te upravnog prava. Norme privatnog i imovinskog prava očituju se u prijevozu putnika i robe morskim putem, dok se norme upravnog prava odnose na sigurnost plovidbe morem (Ibler, 2001).

Slika 2: Morske zone prema Konvenciji o pravu mora

izvor: URL2

Promatrajući raspodjelu kopnenih i vodenih masa na planetu Zemlji, odnosno njihovih omjera (1/3:2/3) vidljivo je kako vodene mase zauzimaju primjetno veći dio te se spoznaje golemost morskog prostora. Pravo mora ne vrijedi isključivo samo na morskim površinama, nego i u zračnom prostoru iznad površine te u površini ispod razine mora, odnosno do njegovog podmorja. Kao zakon kojim su uređeni međunarodni i međudržavni odnosi, Pravo mora ima značajnu ulogu u pravnim odnosima, čija uloga u suvremenom dobu poprima sve veći značaj. Ova teza upotpunjava se činjenicom kako se na morskome području i području morskog podmorja nalaze značajni energetske resursi, kao što su nafta i prirodni plin. Upravo takvo energetske pitanje može dovesti do nesuglasica među zemljama, promjene geopolitičke slike regije te gospodarskih problema. Iz tog razloga, međunarodno-pravni poredak na moru ima značajnu ulogu jer se njime kontroliraju gospodarska, politička i sigurnosna pitanja. U okviru

provođenja vanjske politike, država je ograničena normama Prava mora, odnosno međunarodnim pravom. Nezadovoljstvo države pravnim odredbama moguće je izmijeniti, što dokazuje da je Pravo mora vrlo bitan temelj u međunarodnim i međudržavnim odnosima. Svrha međunarodnog prava mora je odrediti pravne norme koje će biti primijenjive na upotrebu morskog prostora, kao i na njegovo iskorištavanje svim državama. Ovakve pravne norme temeljene su na međunarodnom običajnom pravu, a ne na pravima određene države, što ukazuje na važnost u provođenju i pridržavanju istih (Ibler, 2001).

5.1. Stanje nakon Drugog svjetskog rata

Određivanje granica na moru vrlo je važno za unutarnju i vanjsku politiku države. Nakon Drugog svjetskog rata bilo je potrebno stvoriti pravni temelj za reguliranje odnosa i jurisdikcija obalnih država, a tadašnji anarhični međunarodni sustav bio je podložan za stvaranje specijaliziranih i novih sustava. Zbog stvaranje novih država u razdoblju dekolonizacije bilo je nužno uspostaviti pravne propise (Potka, 2016). Tadašnji predsjednik Sjedinjenih Američkih Država, Harry S. Truman, prvi je proglasio zaštićenu ribolovnu zonu, koja se proteže od teritorijalnog mora prema otvorenom moru u rujnu 1945. godine. Nedugo nakon tog poteza američkog predsjednika, neke od latinoameričkih država donosile su akte s različitim zahtjevima te proglašavale suverenitet nad epikontinentalnim pojasem ili morem van njega. Nedostatak ujednačenosti u imenovanju proglašenog područja dovelo je do narušavanja međunarodnog prava, kao i slobode mora (Turkalj, 2001). Upravo iz ovih razloga javlja se potreba o ujedinjenju pravnih normi u obliku pisanog ugovora. Pravna komisija Ujedinjenih naroda obvezala se propisati odredbe koje će regulirati korištenje mora i pomoću kojih će se određivati jurisdikcija obalnih država nad morskim prostorom. Sukladno tome, 1958. sazvana je konferencija u Ženevi, poznatija pod nazivom *UNCLOS I*. (eng. *United Nations Convention on the Law of the Sea*). Ženevska konferencija izrodila je četiri nove konvencije: 1) Konvenciju o teritorijalnom moru i vanjskom pojasu; 2) Konvenciju o otvorenom moru; 3) Konvenciju o ribolovu i očuvanju bioloških bogatstava otvorenog mora te 4) Konvenciju o epikontinentalnom pojasu (Potka, 2016). Navedene konvencije stupile su na snagu u razdoblju od 1962. do 1966. godine, no nisu bile ratificirane u istim brojevima, odnosno konvencije o teritorijalnom moru i vanjskom pojasu te ona o otvorenom moru postigle su veći uspjeh. Iako je formirano kodifikacijsko djelo, određeni broj država, napose onih u razvoju, iskazivale su svoje nezadovoljstvo u vidu nedovoljnog proširenja suverenih prava na morski prostor. Sve veći broj

lacionameričkih, ali i azijskih te afričkih država iskazivale su svoje nezadovoljstvo, tražeći uspostavu međunarodnih normi i na ona morska područja u kojima država uživa suverena prava. Sukladno tome, javljaju se zahtjevi o proširenju teritorijalnog mora do 200 nautičkih milja, kao i različito imenovanje zona, poput „ribolovne zone“ ili „patrimonijalnog mora“ (Ibler, 2001).

Drugo zasjedanje Konferencije Ujedinjenih naroda o pravu mora održano je 1960. godine. Ovim zasjedanjem nije riješena problematika proširivanja jurisdikcije obalne države izvan voda teritorijalnog mora. Ono što je postalo općeprihvaćeno, jest činjenica kako teritorijalno more ne smije prelaziti granicu od dvanaest nautičkih milja. Svaka država proizvoljno može odrediti širinu teritorijalnog mora u granicama do 12 nautičkih milja. Ženevske konvencije nisu se pokazale uspješnim, jer su države od četiri moguće konvencije, ratificirale isključivo one koje idu njima u korist. Takvim postupcima nastaje konfuzna situacija, jer se pojedine države uopće ne vežu, neke se djelomično vežu, dok je mali broj onih država koje se vežu za sve četiri konvencije. Nezadovoljstvo država očitovalo se nedovoljnim prostiranjem vlasti kao srž problema ženevskog ugovornog djela. Obalne države iznijele su prijedlog kako međunarodno pravo treba omogućiti obalnoj državi puna suverena prava koja će uživati u teritorijalnom moru, za koje predlažu da bi trebalo biti dio državnog područja. Također su zatražili jurisdikciju u daljnim pojasevima, što je i uređeno slijedećom konvencijom Ujedinjenih naroda (Ibler, 2001).

5.2. Konvencija o pravu mora

Konvencija o pravu mora (eng. *United Nations Convention on Law of the Sea*, u daljnjem tekstu: Konvencija) je međunarodni sporazum kojim su propisana pravila o iskorištavanju oceana i mora te njihovih resursa. Prijedlog sazivanja konferencije dao je veleposlanik Malte 1967. godine, pozivajući na osmišljavanje novih zakona kojima bi se uredilo djelovanje na morskom prostoru te njegovu raspodjelu i iskorištavanje. Konferencija je prvi put sazvana 1973. godine, a pregovori su trajali do 1982. godine, kada je u Montego Bay-u potpisana Konvencija koja stupa na snagu u studenom 1994. godine (Kariotis, 2007). Međunarodno pravo mora dobilo je objedinjeni dokument s precizno istaknutim normama kao temelj djelovanja. Novonastali zakon predstavlja sustav Prava mora kao jedinstveni sustav koji propisuje točno određene norme s ciljem lakše provedbe istih. No, na području istočnog Sredozemlja javlja se problematika nemogućnosti primjene međunarodnog prava mora na sve

zemlje regije (Ibler, 2001). Naime, Izrael, Sirija i Turska nisu potpisnice, Libija je samo potpisala, ali ne i ratificirala Konvenciju, dok su preostale zemlje regije Cipar, Egipat, Grčka i Libanon i potpisale i ratificirale Konvenciju (URL3). Konvencija o pravu mora se smatra odrazom međunarodnog običajnog prava, čije norme obavezuju i one države koje nisu potpisnice Konvencije. Sukladno tome, kršenje pravnih odredbi značilo bi i kršenje odredbi međunarodnog običajnog prava. No, navedeno ne vrijedi u slučaju u kojem je država uložila prigovor na načela međunarodnog običajnog prava te u toj situaciji država ima pravo isključenja i nedjelovanja prema navedenom zakonu (Karbuz, 2021). Osim što su utjelovljena pravila za korištenje morskog prostora, Konvencija uvodi nove pravne koncepte, režime za rješavanje pomorskih sporova kao i nove pojmove. U vidu pomorskih zona i proglašenja jurisdikcije obalne države na prostore dalje od teritorijalnog mora, uvodi se pojam isključivog gospodarskog pojasa (eng. *exclusive economic zone*), kao novoutvrđeni objekt međunarodnog prava (Ibler, 2001).

5.3. Isključivi gospodarski pojas

Obalna država ima suverenitet i van matičnog, kopnenog dijela države. Unutrašnje vode i teritorijalno more prema međunarodnom pravu, smatraju se jednakim dijelom obalne države kao i njezino kopno. Suverenitet obuhvaća i zračni prostor iznad teritorijalnog mora, kao i njegovo podzemlje i dno. Širina teritorijalnog mora određuje prema liniji niske vode duž obale, priznatoj od strane obalne države. Svaka obalna država samostalno može odrediti širinu teritorijalnog mora do granice od 12 nautičkih milja (čl. 2, NN 9/2000).

Isključivi gospodarski pojas je područje izvan i uz teritorijalno more obalne države. Širina pojasa mjeri se od polaznih crta od kojih se mjeri i širina teritorijalnog mora te se pojas ne smije prostirati više od 200 nautičkih milja prema otvorenom moru (čl. 57., NN 9/2000). Pojam isključivog gospodarskog pojasa relativno je novi pojam u međunarodnom pravu, no ima značajnu ulogu u Pravu mora. Službena definicija, prava, jurisdikcija i dužnosti obalne države, kao prava i dužnosti drugih država u isključivom gospodarskom pojasu navedena su u V. dijelu Konvencije o pravu mora (Koulouris, 2020). Zona isključivog gospodarskog pojasa je definirana kao *sui generis* zona, što znači da je podložna posebnom pravnom režimu. Pravni režim područja isključivog gospodarskog pojasa nalazi se između pravnog režima teritorijalnog i otvorenog mora. Pravni režimi teritorijalnog mora i isključivog gospodarskog pojasa razlikuju se po pitanju suvereniteta. Naime, obalna država ima suverenitet u teritorijalnom moru, a u zoni

isključivog gospodarskog pojasa uživa suverena prava. Režim otvorenog mora karakterizira načelo slobode, te je svim državama, bile one obalne ili ne, omogućena slobodna plovidba (Kapsi, 2019). Obalna država nije dužna proglasiti isključivi gospodarski pojas, no ako to pak učini, dužna je novodonesenu odluku obznaniti jednostranim pravnim aktom, zakonom, deklaracijom ili drugim primjerenim dokumentom. Prema pravilima međunarodnog Prava mora, dok država ne odluči proglasiti isključivi gospodarski pojas, ista nema mogućnost uživanja suverenih prava dalje od granica teritorijalnog mora. Važno je napomenuti kako država nije vremenski ograničena donošenjem odluke o proglašenju isključivog gospodarskog pojasa te ga može proglasiti u onom trenutku kada to smatra potrebnim (Ibler, 2001).

Obalna država u isključivom gospodarskom pojasu uživa suverena prava, ali nema suverenitet. Suverenitet daje državi apsolutnu i vrhovnu vlast u reguliranju unutarnjih vlastitih poslova, bez uplitanja druge države ili međunarodne institucije. Za razliku od suvereniteta, suverena prava odnose se na zakonska prava koja određenoj državi omogućavaju obavljanje funkcionalnih dužnosti. Sukladno navedenom, zaključuje se kako uživanje suverenih prava nad nekim područjem ne znači isto što i suverenitet nad istim (Koulouris, 2020). Suverena prava u isključivom gospodarskom pojasu odnose se na istraživanje, iskorištavanje, očuvanje te gospodaranje živim i neživim prirodnim bogatstvima morskog dna i podzemlja. Dopuštene su aktivnosti u vidu znanstvenog istraživanja mora te gospodarskog iskorištavanja, kao što su proizvodnja energije iz vjetera ili vode te provedba drugih ekonomskih istraživanja. Obalna država također ima jurisdikciju u vidu: a) podizanja i upotrebe umjetnih otoka, uređaja i naprava; b) znanstvenog istraživanja; c) zaštite morskog okoliša (čl. 60., NN 9/2000). Osim ostvarenih prava i nadležnosti, obalna država ima dužnost zaštititi i očuvati morski okoliš. Navedene aktivnosti i dužnosti ne odnose se samo na vodu iznad morskog dna, nego i na morsko dno te morsko podzemlje. Sukladno tome, obalna država polaže prava na naftu, prirodni plin i druge resurse koji se nalaze u morskom dnu. Konvencijom o pravu mora određena su prava i dužnosti drugih država u isključivom gospodarskom pojasu. Zakonom je određeno kako sve države, bile one obalne ili kopnene, uživaju slobodu kretanja brodova i zrakoplova te polaganja podmorskih kabela i cjevovoda, poštujući prava i dužnosti obalne države te zakona i propisa koje je nadležna obalna država usvojila (čl. 58., NN 9/2000).

5.3.1. Razgraničenje isključivog gospodarskog pojasa

Određivanje granica na moru pitanje je međunarodnog prava i kao takvo ne može ovisiti o jednostranoj odluci jedne obalne države. Postupak razgraničenja isključivih gospodarskih pojaseva uređeno je odredbama Konvencije o pravu mora. U praksi, suverena prava jedne obalne države, priznata Konvencijom mogu biti osporavana od strane druge obalne države, što predstavlja temelj za nastanak međunarodnih pomorskih sporova. Konvencijom o pravu mora propisane su odredbe za rješavanje sporova između susjednih država, kao i mehanizam za razgraničenje pojasa. Postupak razgraničenja vodi se između država koje polažu pravo na sporno područje (Koulouris, 2020).

Zona isključivog gospodarskog pojasa može se maksimalno protezati do 200 nautičkih milja prema otvorenom moru u slučaju da je udaljenost između dvije susjedne države veća od 400 nautičkih milja. Razgraničenje između država čije su obale vrlo blizu jedna druge, pa nije moguće proglasiti dvije isključive gospodarske zone do maksimalnih granica, vodit će se putem pregovora i potpisivanja bilateralnih ugovora. Određene države, zbog loših diplomatskih odnosa i nemogućnosti suradnje, pomorski spor ne mogu riješiti mirnim putem (Kapsi, 2019). No, Konvencija o pravu mora određuje načela razgraničenja granica na moru te metode putem kojih je moguće rješenje pomorskog spora. Prva metoda je središnja crta, odnosno linija ekvidistance. Prema Konvenciji o teritorijalnom moru iz 1958. godine, definirana je kao središnja crta čija je svaka točka jednako udaljena od najbliže točke polaznih crta od kojih se mjeri širina teritorijalnih mora dvije države (čl. 12., NN 12/1994). Većina bilateralnih ugovora o pomorskom razgraničenju kao temelj raspodjele morskog prostora, koristi upravo središnju crtu. Arbitražni sudovi i Međunarodni sud pravde smatraju da navedena metoda ponekad može dovesti do nepravednih i nesrazmjernih rješenja. No, kao početna točka u procesu razgraničenja ipak se uzima središnja crta, čak i ako se niti jedna strana nije pozvala na istu. Norme međunarodnog prava mora nalažu korištenje navedene metode, no suci mogu napraviti odstupanje ako procjene da bi donošenje takve odluke značajno utjecalo na razmjernost i pravednost. Druga metoda razgraničenja odnosi se na načela pravičnosti. Ova metoda je izrazito složena, jer ne postoji precizna odredba međunarodnog prava prema kojoj bi se, primjenom načela pravičnosti, došlo do pravednog rezultata. Prema 74. članku Konvencije, razgraničenje isključivog gospodarskog pojasa sa susjednim obalama važno je provesti putem potpisivanja bilateralnih sporazuma na temelju međunarodnog prava. Putem odredbi Konvencije određuje se cilj, ali ne i sredstvo kojim bi se isti postigao. Tijekom procesa razgraničenja potrebno je

voditi računa o geografskim obilježjima promatranog područja. Sukladno tome, zaključuje se kako ne postoji univerzalno načelo koje bi bilo primjenjivo u svim slučajevima. Stoga je sudac, zadužen za rješavanje pravnog spora, dužan donijeti pravičan rezultat uzimajući u obzir posebnosti područja (Dundua, 2007). Treća metoda je povlačenje jedinstvene morske granice. Navedena metoda je posebno primjenjiva u razgraničenju čije se obale nalaze nasuprot jedna drugoj ili međusobno graniče. U praksi se primjenjivost ove metode pokazalo kao pogodno rješenje u vidu određenja jurisdikcije susjednih država i očuvanja pravne sigurnosti u upravljanju morskim prostorom (Vokić Žužul, 2014). Metoda proporcionalnosti četvrti je način razgraničenja morskog prostora. Prema ovom konceptu trebao bi se uzeti u obzir omjer između duljine obala i površine morskog prostora na koji svaka strana polaže pravo. Sud je dužan izračunati duljinu obala te ju usporediti s veličinom morskog prostora koje je predložila država, a u slučaju velikih razmjera, slučaj se nadalje razmatra. Metoda proporcionalnosti korištena je u svakoj presudi u slučajevima razgraničenja granica na moru. U ostalim metodama izdvojena je metoda okomite linije, koja se povlači okomito na opći smjer pružanja obale. Ova metoda primjenjuje se u slučajevima razgraničenja susjednih država čije su obale ravne, dok će metoda biti teže primjenjiva ako je obala razvedena (Dundua, 2007).

Prema odredbama Konvencije, države sa suprotnim obalama pozivaju se da u duhu razumijevanja i međusobne suradnje postignu privremene praktične dogovore te da pritom ne ugrožavaju postizanje konačnog dogovora. Izvršenje takve odredbe može se postići putem sklapanja bilateralnih ugovora između država. Navedeni ugovori odredit će granice razgraničenja na moru, no ta granica neće biti prikazana u cjelosti kako ne bi predstavljala granice s trećim državama. Takvim postupkom prikazuje se temeljno načelo međunarodnog običajnog prava *res inter alios acta*, koje govori da ugovor ne može imati negativan utjecaj na onu stranu koja nije stranka ugovora. Odredbe međunarodnog običajnog prava objašnjavaju da jednostrani maksimalistički zahtjevi država u proglašenju isključivog gospodarskog pojasa ne mogu ostvariti ukoliko nisu uzeti u obzir i interesi treće strane. Zemlje potpisnice Konvencije dužne su rješavati pomorske sporove diplomatskim putem ili arbitražnim postupkom sklapajući privremene dogovore. Dogovor postižu primjenjujući predviđene metode u takvom postupku. Prva je stavljanje moratorija na sve aktivnosti u spornom području te uspostava zajedničkih razvojnih zona. Države se obvezuju na zajedničko razvijanje i djelovanje te dijeljenje resursa u dogovorenim omjerima unutar preklapajućih pomorskih zona (Karbuž, 2021).

5.3.2. Iskorištavanje živih resursa u isključivom gospodarskom pojasu

Jedan od glavnih razloga osmišljavanja koncepta isključivog gospodarskog pojasa bila je zaštita ribarstva te proširivanje jurisdikcije obalne države kako bi stvorila veće ribolovne zone (Kapsi, 2019). Zone isključivog gospodarskog pojasa obuhvaćaju 90 % područja svjetskog ribarstva, stoga je uspostavljanje pravila i provođenje zakona nužno kako bi se spriječila mogućnost ugroze živih resursa. Prema odredbama Konvencije obalna država u isključivom gospodarskom pojasu uživa suverena prava u svrhu istraživanja, iskorištavanja, očuvanja i upravljanja živim i neživim resursima (Sun, 2012). Sukladno tome, država je dužna uspostaviti vlastiti zakon o ribarstvu te primijenjivati norme istog u kontroliranju izvršavanja vlastitih aktivnosti ili aktivnosti drugih država na području isključive gospodarske zone (Shatz, 2018). Prava obalne države ne odnose se isključivo na upravljanje živim resursima, već i na njihovo očuvanje u vidu gospodarskog iskorištavanja. Odredbe Konvencije propisuju da svaka obalna država ima pravo odrediti vlastite kapacite iskorištavanja živih resursa u proglašenoj zoni isključivog gospodarskog pojasa te da pritom ne uzima u obzir mišljenje drugih država (čl. 61., NN 9/2000). Upravljanje vlastitim resursima obalna država provodi u skladu prema nacionalnim interesima i potrebama. Također, država ima dužnost donošenja mjera očuvanja i upravljanja živim resursima u području proglašene jurisdikcije. Dužna je odrediti i mjere vezane uz izlov, kako ne bi došlo do prekomjernog iskorištavanja i ugroze živih resursa (Goodman, 2017). Ukoliko nije u mogućnosti samostalno uloviti onoliko koliko je odredila, obalna država može putem sporazuma ustupiti prava trećim državama u izlovu viška živih resursa (čl. 62., NN 9/2000). Druge države, kao i njihovi državljani imaju pravo loviti u zoni isključivog gospodarskog pojasa obalne države samo uz pristanak i dopuštenje obalne države. U slučaju dodjeljivanja prava na ribolov stranim državama, iste se moraju pridržavati mjera očuvanja i nacionalnih zakona te normi koje su propisane Konvencijom. Strane države osim poštivanja suverenih prava obalne države, moraju poštivati i druga pravila kao što su korištenje opreme i alata te lov u točno određenim ribolovnim zonama tijekom ribolovne sezone, jer nezakonite radnje mogu dovesti do ugroze upravljanja živim resursima, ali i narušavanja međunarodnog mira kao i sigurnosti (Sun, 2012).

5.4. Režim otoka

Prema međunarodnom pravu otok može proglasiti morske zone ako je naseljen ili ako se na njemu odvija gospodarski život (čl. 121, NN 9/2000). Ovakve odredbe međunarodnog Prava mora podržava i primjenjuje Grčka, dok se turska strana strogo protivi takvoj odredbi. Jedan od razloga zbog kojih Turska nije potpisnica Konvencije upravo je režim otoka i mogućnost proglašavanja morskih zona otoka. Grčka, kao otočna zemlja, tvrdi da otoci trebaju uživati iste mogućnosti kao i kopneno područje te da na otočnu državu treba gledati kao jedinstvenu cjelinu i ne dovoditi u ugrozu pitanje teritorijalne cjelovitosti. Turska pak smatra da niti jedna država ne bi smjela dobiti područja bliža obali države s kojom se spori te na osnovu dobivenog teritorija uživati suverena prava i upostavljati jurisdikciju nad morskim prostorom, jer se nalaze izvan teritorijalnih voda države kojoj pripadaju (Doğan, 2019). Iako prema međunarodnom pravu mora otok ima pravo proglasiti morske zone, potrebno je utvrditi i ispitati posebne okolnosti kako bi se postiglo pravedno i pravično rješenje u razgraničenju granica na moru (Siousiouras i Chrysochu, 2014).

6. Povijesni pregled područja istraživanja

Za razumijevanje današnje geopolitičke slike regije i međudržavnih odnosa između država regije potrebno je objasniti povijesne događaje koji su temelj današnjem stanju. Između nekih država regije, kao što su Egipat i Izrael godinama traju sukobi, koji su eskalirali i pretvorili se u ratne sukobe. Također, između Grčke i Turske traju višegodišnje napetosti, koje su započele određivanjem suvereniteta u Egejskom moru, a u suvremenom dobu nastavljaju se zbog određivanja granica u istočnom Sredozemlju. Nestabilni i loši diplomatski odnosi, praćeni i vojnim sukobima, čine regiju jednom od geopolitički najupečatljivijih središta međunarodne globalne političke scene.

6.1. Osnivanje Izraela

Krajem devetnaestog stoljeća Theodor Herzl osniva cionistički pokret. Glavni cilj novonastale ideologije bio je utemeljenje židovske države. Osnovan kao sekularan pokret, cionizam je ipak uporište o lokaciji židovske države, njezinim granicama i glavnog grada tražio u religijskim zapisima. Među cionistima pojavilo se mišljenje da nije bitna lokacija gdje će se

utemeljiti država Židova, nego je bitno postojanje države. No, od 1904. godine se ipak većinski prihvaća mišljenje da se židovska država treba nalaziti na prostoru Palestine (Havel, 2023). Prostor Palestine nalazio se pod upravom Osmanskog Carstva sve do kraja Prvog svjetskog rata, kada je osmanska uprava zamijenjena mandatom britanske krune. Nova, britanska vlast, podržavala je naseljavanje židovskog naroda na prostor Palestine. Od 1919. do 1923. godine trajao je imigracijski val u kojem je doseljeno 35 000 Židova s prostora Poljske i Rusije. Najveće naseljavanje Palestine židovskim stanovništvom dogodilo se u razdoblju od 1924. do 1931. godine, u kojem je imigriralo 85 000 Židova. Najviše su se naseljavali gradovi Haifa i Tel Aviv, koji je postao značajno središte židovskog naroda na prostoru Palestine (Havel, 2013). Arapsko stanovništvo koje je živjelo u Palestini osjećalo se ugroženo imigracijskim valovima židovskog stanovništva. Iz tog razloga su se dogodila dva velika sukoba palestinskih Arapa i Židova 1920. i 1921. godine, što je uzrokovalo razmatranje i pronalazak trajnog rješenja (URL4). Lord Pella 1937. godine predložio je podjelu Palestine na arapski i židovski dio, no niti jedna strana nije prihvatila takav prijedlog. Obje strane zagovarale su monopol u djelovanju te nisu bile spremne na kompromis. U tadašnjoj nacističkoj Njemačkoj živjela je velika zajednica židovskog naroda. Dolaskom Adolfa Hitlera na vlast znatno se promiče antisemitizam te se Židovima oduzima imovina, kao i građanska prava s ciljem emigracije židovskog stanovništva. Novonastalom situacijom započeo je novi imigracijski val s europskog kopna na područje Palestine u kojem je emigriralo 300 000 Židova. Kako bi primirili arapsko stanovništvo i sačuvali britanske strateške interese, Velika Britanija 1939. godine donosi „*Bijelu knjigu*“, kojom se ograničeva broj židovskih doseljenika. Događanja potaknuta Drugim svjetskim ratom, odnosno provođenje holokausta, ojačalo je cionističke težnje u vidu utemeljenja židovske države na prostoru Palestine. Iako je britanska uprava imala sve slabiji utjecaj na prostoru Palestine, kako bi zaštitila vlastite strateške interese i održala dobre odnose s arapskim stanovništvom, odbijala je povećati kvotu imigracije židovskog stanovništva. Britanska uprava 1945. godine traži američko posredovanje s ciljem rješavanja židovskog pitanja. Tadašnji američki predsjednik, Harry Truman podržavao je naseljavanje židovskog naroda na područje Palestine, s čime je stekao nepopularnost među arapskim stanovništvom. Anglo-američka komisija zatražila je prestanak provođenja ideje *Bijele knjige* te izazvala protivljenje Arapa i nezadovoljstvo Židova, jer se ne omogućava osnivanje židovske države. Ernest Morrison, nakon terorističkog napada na britansku upravu, 1946. godine iznosi prijedlog o podjeli Palestine. Prema navedenom prijedlogu, Palestina bi bila podijeljena u tri zone. Prva zona obuhvaćala bi 43 % teritorija te grad Jeruzalem, koji bi nastavio biti pod upravom britanske vlade. Druga zona pripala bi arapskom stanovništvu, odnosno 40 % teritorija, dok bi

preostalih 17 % pripalo židovskom narodu. Prijedlog ovakve podjele Palestine nije prihvaćen niti od arapske, niti od židovske strane, kao ni od američkog predsjednika Trumana. Kako bi prisilili britansku upravu na očuvanje vlastitih interesa, arapske države traže sprječavanje mogućnosti naseljavanja židovskog naroda kao i utemeljenje židovske države. Slabljenjem utjecaja i neusklađenosti u mišljenjima članova britanske vlade glede podjele Palestine i britanskog djelovanja na području iste, britanska uprava prepušta Ujedinjenim narodima rješavanje židovskog pitanja. Ubrzo je osnovan *United Nations Special Committee on Palestine*, kojeg su činili predstavnici jedanaest država. Zadatak novoosnovanog tijela UN-a bio je ispitati sve što je vezano za palestinski prostor. Predstavnici država usaglasili su se o prestanku britanske uprave u Palestini te predložile podjelu države na arapsku i židovsku. Američkim djelovanjem službeno je izglasano osnivanje židovske države i podjela Palestine. Prema novom teritorijalnom ustroju, Palestinu čine arapska država s 42,8 % teritorija, židovska država s 56,4 % teritorija te Jeruzalem, koji je pod izravnom upravom Ujedinjenih naroda. Nakon što je britanska vlada prestala djelovati na palestinskom području, 14. svibnja 1948. godine utemeljena je židovska država Izrael proglašenjem Židovskog narodnog vijeća. Novonastalu državu istog dana priznale su Sjedinjene Američke Države, a do kraja godine i većina suverenih država s iznimkom država arapskog svijeta (Havel, 2013). Dan nakon proglašenja židovske države, invazijom vojski arapskih država, započinje druga faza sukoba između Arapa i Židova, poznatija pod nazivom Rat za nezavisnost (Naor, 2008). U sukob protiv Izraela uz Egipat, Jordan, Siriju i Libanon, priključio se i Irak, koji čak ni ne graniči s napadnutom državom. No, novoproglašena država, koja je brojala približno šesto tisuća stanovnika, obranila se te proširila teritorij izvan područja koje su predložili Ujedinjeni narodi (Havel, 2013). Rat između Izraela i arapskih država završen je potpisivanjem sporazuma o primirju u svibnju 1949. godine (Naor, 2008). Nacionaliziranje Sueskog kanala od strane Egipta 1956. godine i zabranjivanje Izraelu korištenje istog, dovelo je do novog sukoba između arapskog i židovskog svijeta. Kako bi zaštitili vlastite strateške i gospodarske interese te smanjili utjecaj Egipta u regiji, francuski premijer Mollet, izraelski Ben Gurion te britanski Eden organizirali su tajni sastanak s ciljem pružanja pomoći Izraelu i smanjenja egipatskog utjecaja. Međusobna suradnja poznatija je pod nazivom „Operacija *Teleskop*“, u kojoj je Izrael trebao izvršiti napad na Sinajski poluotok. Pod izlikom zaštite stranih brodova u Sueskom kanalu, Francuska i Velika Britanije bi se uključile u sukob. Izrael je počeo s djelovanjem u listopadu 1956. godine, kao i britanske te francuske postrojbe. No, nakon reakcija SAD-a i SSSR-a u prosincu 1956. godine dolazi do povlačenja britanske i francuske vojske te izraelske u ožujku 1957. godine (Šostik, 2021). U razdoblju od 1956. do 1967. godine Egipat je postao

najsnažnija arapska država. Napete odnose u regiji pogoršala je ponovna egipatska zabrana kretanja izraelskih brodova kroz Tiranski tjesnac, čime je Egipat blokirao južnu izraelsku luku Eilat. Uz ugrozu izraelskog djelovanja na moru, potpisivanje sporazuma između Egipta i Jordana te udruživanje vojska dvaju država zadali su Izraelu dodatan udarac. Nepovoljan položaj Izraela, okruženog neprijateljima i na zapadnoj i na istočnoj strani te duge granice države nisu išle u korist Izraela. Izraelski napadi započeli su 5. lipnja 1967. godine udarima ratnog zrakoplovstva na egipatske, iračke, jordanske i sirijske zračne luke, a sljedećeg dana Izraelci zauzimaju najveći dio Sinajskog poluotoka. Golanska visoravan, područje uz sjevernu izraelsku granicu također je osvojeno, no međunarodnim pozivom UN-a 10. lipnja prekinuta je vatra te je Šestodnevni rat završen. Izrael je osvojio poluotok Sinaj i Golansku visoravan, čime je povećao vlastiti teritorij (Orlović, 2012).

Nakon smrti egipatskog predsjednika Nassera, na čelo egipatske države dolazi Anvar el-Sadat. Arapske zemlje zahtjevaju povlačenje izraelske vlasti s novoprisvojenih teritorija te se američka diplomacija uključuje u proces pregovora. Kako bi se započeo mirovni proces između arapskih zemalja i Izraela, zatraženo je donošenje rezolucije od Ujedinjenih naroda. Vijeće sigurnosti UN-a je nedugo nakon izdalo *Rezoluciju 242* kojom se nastoji uspostaviti mir u regiji, kao i dogovoriti granice Izraela i susjednih država (Gat, 2018). Američko djelovanje nije ispunilo očekivanja arapskih država u vidu poticanja Izraela na vraćanje okupiranih teritorija Egiptu te su ubrzo uslijedili dogovori između Egipta i Sirije o pokretanju novog ratnog sukoba. Rat je započeo 6. listopada 1973. godine na dan *Yom Kippura*¹, egipatskim napadom preko Sueskog kanala te sirijskim napadom na Golansku visoravan. Kako bi zaštitili vlastite interese u regiji, Bijela kuća pomaže Izraelu u naoružanju. Nakon prvtotne dominacije arapskih država, Izrael stječe prednost zahvaljujući američkoj vojnoj pomoći. Izvršavanjem pritiska međunarodne političke scene na događanja u regiji i usvajanjem *Rezolucije 340* Vijeća sigurnosti UN-a, četvrti arapsko-izraelski sukob službeno je završen (Spelling, 2012).

6.1.1. Egipatsko priznavanje Izraela

Vijeće sigurnosti Ujedinjenih naroda donijelo je *Rezoluciju 338* u listopadu 1973. godine, kojom je zaustavljen ratni sukob Egipta i Sirije na jednoj strani te Izraela na drugoj.

¹ hebr. *jom kippur*: dan pomirbe, židovski vjerski blagdan na koji se obavlja obred pomirenja naroda s Bogom i očišćenja od grijeha.

Rezolucija je pozvala zaraćene strane na potpisivanje mirovnog sporazuma. Tadašnji američki državni tajnik, Henry Kissinger uključuje američku diplomaciju u pregovore između Arapa i Izraela. Zahvaljujući vještim američkim diplomatskim djelovanjima 1975. godine ponovno je otvoren Sueski kanal (Israeli, 2013). Osim okretanja ka zapadu, Sadat je, na negodovanje ostalih arapskih država, uspostavio diplomatske odnose s nedavnim protivnikom, Izraelom. Posjetivši Jeruzalem, egipatski predsjednik napravio je važan korak u vođenju vanjske politike svoje države te izveo Egipat iz začaranog kruga arapsko-izraelskih sukoba. Uz posredovanje tadašnjeg američkog predsjednika Jimmyja Cartera, Egipat i Izrael postigli su dogovor o potpisivanju mirovnog sporazuma, kojim bi se uspostavili diplomatski odnosi između dvije zemlje. Sporazum je potpisan 1978. godine u Cam Davidu te je na temelju istog sklopljen mir između Egipta i Izraela. Navedenim sporazumom Izrael se obavezao vratiti okupirane teritorije. Sinajski poluotok vraćen je Egiptu, dok su teritoriji Jordana i Sirije ostali pod izraelskom vlašću (Khani, 2013). Islamistički fundamentalisti nisu odobravali egipatsko okretanje ka Izraelu i uspostavljanje diplomatskih odnosa sa židovskom državom. Na temelju izdane fetve Omara Abdela Rahaman, 6. listopada 1981. godine izvršen je atentat na predsjednika Sadata (Havel, 2013).

6.2. Libanon

Nakon završetka Prvog svjetskog rata došlo je do podjela prostora koji su bili dio teritorija Osmanskog Carstva. Velikoj Britaniji dodijeljena je uprava nad Irakom, Palestinom i Transjordanijom, a Francuskoj nad Libanomom i Sirijom (Baletić, 1982). Francuska uprava na prostoru Libanona zadržala se do 1941. godine, kada je britanska vojska osvojila Libanon i navela Francusku na povlačenje. Iste godine su dvije najzastupljenije vjerske skupine, kršćani i muslimani, potpisali Nacionalni pakt o suzbijanju francuske vlasti i ostvarivanja zajedničkih ekonomskih i političkih ciljeva. Dvije godine kasnije Libanon proglašava samostalnost, no punu neovisnost stječe tek 1946. godine kada se francuska vlast u potpunosti povukla s libanonskog teritorija. U Libanonu se postupno povećala imigracija palestinskih izbjeglica. Nakon arapskog poraza 1967. godine u Šestodnevnom ratu, sve je više sukoba između Izraelaca i Palestinaca. Palestinci su se smjestili u južnom Libanonu, odakle su i započeli napadi na sjeveru Izraela. Situacija između dva navedena naroda eskalirala je 1978. godine kada je Izrael izvršio invaziju na južni Libanon kao odgovor na napad Palestinske oslobodilačke organizacije (eng. *Palestine Liberation Organization*, u daljnjem tekstu: PLO), čime je PLO prisiljen na povlačenje (Zgurić, 2013). Vijeće sigurnosti UN-a iste godine donosi *Rezoluciju 425.* i

Rezoluciju 426., kojima poziva Izrael na prekidanje vojnih akcija i povlačenje s teritorija Libanona uz poštivanje njegova suvereniteta te teritorijalnog integriteta unutar međunarodno priznatih granica. *Rezolucijom 426.* također je osnovana i mirovna misija pod imenom Prijelazne snage Ujedinjenih naroda u Libanonu (eng. *The United Nations Interim Force in Lebanon*, u daljnjem tekstu: UNIFIL), koja je za zadatak imala sprječiti potencijale sukobe Izraela i Libanona. Nakon atentata na izraelskog veleposlanika u Londonu, Izrael 1982. godine napada Libanon s ciljem udaljavanja PLO-a od sjeverne izraelske granice i sprječavanja napada na sjeverni Izrael. Nakon tri godine, Izrael se djelomično povlači s libanonskog teritorija, no zajedno s Vojskom južnog Libanona (SLA) zadržava kontrolu nad područjem južnog Libanona (URL5). Potpuno povlačenje izraelske vojske s područja Libanona dogodilo se 2000. godine, kada je UNIFIL odredio *Plavu liniju*, koja se proteže 120 kilometara duž južne granice s Libanom. Linija nije okarakterizirana kao granica između dvije države, nego kao privremeno uspostavljena crta povlačenja. Granica između Izraela i Libanona utvrđena je 1920. godine, potpisivanje sporazuma *Paulet-Newcombe* između Velike Britanije i Francuske koje su imale mandate nad prostorima današnjeg Izraela i Libanona (Ismail, 2021).

6.2.1. *Hezbollah*

Hezbollah (arap. *Hizb Allah*), prevedeno kao „Božja stranka“ je libanonska politička stranka i paravojna organizacija. Osnovana je 1985. godine, kao odgovor izraelskom napadu na Libanon, te se prvi put pojavljuju u Libanonskom građanskom ratu. Cilj ove organizacije prvotno je bio suzbijanje izraelske vojske s libanonskog teritorija, a potom uspostava islamske republike (URL6). Stranka je bila bazirana u šiitskim dijelovima južnog Libanona, a snažnu potporu dobivala je zahvaljujući savezništvu s Iranom i provođenju iranske regionalne politike. Izvršavanjem pritiska na izraelsku vladu s ciljem oslobođenja trojice Libanonaca, Hezbollah otima dvojicu Izrealaca te pokreće sukob s Izraelom. Ovakvo djelovanje Hezbollaha navodi Izrael na obranu te 12. srpnja 2006. godine započinje Izraelsko-libanonski rat. Rat je zaključen nakon 33 dana ratovanja potpisivanjem *Rezolucije 1701*. Vijeća sigurnosti Ujedinjenih naroda. Mirovni sporazum između Hezbollaha, Izraela i Libanona nikad nije potpisan, no zaraćene strane pristale su na prekid vatre i uspostavljanje mira. Navedenom rezolucijom također se poziva i na razoružanje naoružanih skupina u Libanonu, što i potvrđuje odluka libanonske vlade, koja glasi kako u Libanonu neće biti oružja niti druge vlasti na vlasti, osim libanonske vlade. Takva odluka donesena je sukladno djelovanju Hezbollaha, koji je najoružaniji nedržavni akter na svijetu. Osim na političkoj sceni Libanona, prisutan je i na gospodarskom planu te je

svojim aktivnostima postao država u državi. Hezbollah djeluje na razini državnih poslova, kao što su upravljanje bolnicama i školama, ali i u pregovaračkim situacijama s iznošenjem jasnih ciljeva, odluka i izdavanja naredbi. Pregovori s Izraelom o određivanju granice na moru, također će biti jedna od situacija u kojoj će Hezbollah pokušati nametnuti svoje uvjete i određivati daljni tijek pregovora pod vodstvom američke diplomacije (Ismail, 2021).

6.3. Osnivanje Republike Cipar

Iako je nastala u drugoj polovici 19. stoljeća pod utjecajem grčke pravoslavne crkve, ideja *enosis* oživljava nakon završetka Prvog svjetskog rata. Među ciparskim Grcima javila se težnja o provođenju ideje *enosis*, odnosno postizanju ujedinjenja otoka Cipra s grčkim kopnom. Vjetar u leđa za ostvarivanje težnji ciparskih Grka dao je premijer Krete, jer je Kreta, nakon oslobođenja od osmanske vlasti, pripala pod grčku vlast. Javljanje ovakvih nacionalnih težnji će u narednim godinama biti centar i početak sukoba između ciparskih Grka i ciparskih Turaka te će onemogućiti zajednički život dviju zajednica. Britanska vladavina na Cipru tijekom godina postajala je sve nestabilnija, neučvršćenija i oslabljenija. Sukladno tome, Velika Britanija 1948. godine bila je voljna omogućiti Cipru samoupravu, no Grčka pravoslavna crkva takvu ponudu smatra kao pokušajem potkopavanja ideje *enosis* te je odbacuje. Dvije godine poslije, arhiepiskop ciparske pravoslavne Crkve, Makarios III. provodi plebiscit među ciparskim Grcima na cijelom otoku. Rezultati su pokazali kako se 95 % glasača složilo s provođenjem ideje *enosis* i prekidom britanske kolonijalne vladavine. Kao odgovor na *enosis*, nastaje turska ideja *taksim*. Ciparski Turci zagovarali su podjelu otoka ili njegovo pripojenje Turskoj. Turska nije vodila računa samo o ciparskim Turcima, nego i o posljedicama do kojih bi dovelo ujedinjenje Cipra i Grčke, jer bi Grčka upotpunosti bila pred turskom obalom (Simić i Janković, 2015).

Iako se Turska nije miješala u poslove Cipra sve do 1954. godine, stupanjem ciparskog problema na međunarodnu scenu i sve većim zagovaranjem provođenja ideje *enosis*, Turska daje otvorenu podršku i potporu turskom stanovništvu na Cipru. Zbog pretrpljenog britansko-francuskog poraza u Sueskoj krizi 1956. godine, povećao se geopolitički značaj Cipra. Iste godine britanska vlast predlaže priznavanje neovisnosti Cipra, no niti grčka, niti turska strana nisu prihvatile prijedlog. Grčka je negirala mogućnost provođenja *enosisa*, a Turska se po prvi puta zalagala za podjelu otoka. Britanska kruna je pokušavala pronaći balans između dvije

zajednice, no svaki pokušaj rješavanja ciparskog problema je propao. Slutivši britansko podržavanje turske ideje o podjeli otoka, Makarios III. iznosi ideju o stvaranju neovisne države Cipar. Novonastala ideja dovela je u pitanje geostrateške interese zapadnih zemalja u istočnom Sredozemlju. Nemoć britanske vlasti u balansiranju između sve češće sukobljena dva entiteta dovodi do razmatranja ideje o osnivanju samostalne i neovisne države. Politička sudbina Cipra određena je 1959. godine u Londonu, gdje su predstavnici Grčke, Turske i Velike Britanije, kao i zastupnici ciparskih Grka i ciparskih Turaka potpisali ključne dokumente o stvaranju nove, nezavisne i suverene države Cipar. Prvi potpisani dokument je Ugovor o jamstvu, koji priznaje samostalnost, neovisnost i teritorijalnu cjelovitost nove državne tvorevine. Potpisana su još dva ugovora, Ugovor o osnivanju te Ugovor o savezu između Republike Cipar i Velike Britanije te Grčke i Turske. Potpisanim ugovorima jamči se punopravni suverenitet i teritorijalni integritet Republike Cipar te je udruživanje s bilo kojom državom zabranjeno ustavom (Simić i Janković, 2015). Republika Cipar imala je dva službena jezika, grčki i turski te su se oba jezika morala koristiti u svim javnim institucijama (Taradi, 2015).

Šezdesetih godina prošlog stoljeća nemiri i izbijanje sukoba na Cipru postajali su sve češći. Napetosti između dvije zajednice izazvale su pojedine odredbe iz potpisanih ugovora o stvaranju neovisne države (Joseph, 2006). Do eskalacije odnosa došlo je 1963. godine u glavnom gradu, Nikoziji, što je dovelo do iscertavanja linije razgraničenja. Kako bi se spriječila vojna intervencija dvije članice NATO saveza, Grčke i Turske, Vijeće sigurnosti sazvalo je konferenciju o razmatranju ciparske situacije. U ožujku 1964. godine prihvaćena je *Rezolucija 186.* koja poziva na suzdržavanje od izazivanja sukoba, poštivanje suverenosti Republike Cipar i očuvanje međunarodnog mira (Simić i Janković, 2015). Privremena granica podjelila je grad na sjeverni, turski dio te južni, grčki dio, a poznatija je pod nazivom „Zelena linija“. Kako bi se u budućnosti spriječile moguće borbe između ciparskih Grka i ciparskih Turaka, mirovne snage UN-a osnovale su posebnu Misiju Ujedinjenih naroda na Cipru (eng. *United Nations Peacekeeping Force in Cyprus*) 1964. godine. Uloga novonastale misije bila je održavanje i osiguravanje mira na otoku te djelovanje sukladno zakonima (Berić, 2018).

6.4. Turska Republika Sjeverni Cipar

Događanja koja su pokrenuta 1974. godine na otoku oblikovala su nastajanje današnjeg *statusa quo* Cipra. U srpnju iste godine izazvan je državni udar od strane Ciparske nacionalne garde te je na mjesto predsjednika postavljen Nikos Samson, zagovornik provođenja *enosis*.

Pribojavajući se anektiranja Cipra Grčkoj, Turska je zatražila pomoć od treće odgovorne strane, Velike Britanije, no britanska vlast nije pristala na pružanje zajedničkog otpora (Ker-Lindsay, 2015). Ubrzo je započela turska invazija na otok, kojom su izazvane značajne promjene na Cipru. Turska vojska zauzela je 36 % otoka te je došlo do prisilne unutarnje migracije stanovništva, što je povećalo etničku segregaciju dviju zajednica (Joseph, 2006).

Nakon oružanih sukoba i zauzimanje sjevernog dijela Cipra, 1975. godine osnovana je Turska Federativna Republika Cipar. Ovakav potez ciparskih Turaka od strane ciparskih Grka protumačen je kao donošenje jednostrane odluke. Država kao takva postojala je do 1983. godine, kada je vodstvo ciparskih Turaka donijelo Deklaraciju neovisnosti kojom je proglašena Turska Republika Sjeverni Cipar (u daljnjem tekstu: TRNC). Novonastala država smatra se *de facto* državom te nije stekla međunarodno priznanje niti jedne države, osim Republike Turske (Joseph, 2006). Osnivanjem vlastite države, ciparski Turci iskoristili su načelo vanjskog samoodređenja. Prema međunarodnom pravu, narod ima pravo na osnivanje vlastite države, pod uvjetom ispunjenja kriterija državnosti. Novonastala država trebala bi imati jasno određen teritorij, stanovništvo i suverenu vlast, koja omogućava samostalno djelovanje. No, Vijeće sigurnosti donosi odluku o nepriznavanju TRNC-a, proglašavajući je pravno nevažećom, navodeći da se Republika Cipar smatra jedinom državom na otoku čija je vlada međunarodno priznata i s kojom je moguće uspostaviti diplomatske odnose. Ovakvim djelovanjem međunarodne zajednice krše se mnoga načela koja su međunarodnim pravom propisana. Proces priznavanja novonastalih država je kompliciran, jer ne postoje pravne odredbe koje obavezuju državu u postupku priznavanja druge države (Akgün, 2010). S druge strane, međunarodna zajednica osuđuje način uspostavljanja države TRNC. Naime, prema međunarodnom pravu zabranjeno je uspostavljanje države uporabom sile ili djelovanje naroda koji nema pravo na samoodređenje. No, prema Stimsonovoj doktrini², TRNC nije uspostavljena uporabom sile jer je osnovana 1983. godine, a ne nakon vojnih sukoba 1974. godine (Tamçelik i Safi, 2018).

6.5. Pokušaji ujedinjenja Cipra

Prvi značajniji pokušaj ujedinjenja otoka predstavio je tadašnji glavni tajnik Ujedinjenih naroda, Kofi Annan. Pregovori su započeli 2002. godine, a trajali su do 2004. godine u kojima je predstavljen mirovni plan poznatiji pod nazivom *Annanov plan*. Povodom pokušaja

² Stimsonova doktrina izraz je za načelo međunarodnog prava prema kojem se neće priznati nezavisnost niti jedne države koja je nastala uporabom sile.

postizanja dogovora između ciparskih Grka i ciparskih Turaka, održan je referendum na kojem se stanovništvo izjašnjavalo o ujedinjenu otoka u jedinstvenu cjelinu. Ono što je iznenadilo cijelu regionalnu, ali i širu javnost jest odbijanje predloženog plana od strane ciparskih Grka, a prihvaćanje istog od ciparskih Turaka. Ovakvo glasanje stanovništva sjevernog dijela otoka pokazalo je odlučnost TRNC-a za rješavanjem ciparskog problema, ali i težnje južnog dijela otoka, zbog kojeg je Cipar zadržao *status quo*. Iako je Europska unija uvjetovala rješenje ciparskog pitanja kao ispunjenje uvjeta za ulazak u međunarodnu zajednicu, južni dio otoka je 2004. godine, odnosno RoC postao punopravna članica Europske unije. Novi procesi pregovaranja započeli su 2008. godine i trajali su do 2011. godine, kada su prekinuti zbog nepoklapanja mišljenja i neimanja zajedničkih interesa. Sljedeće godine, tadašnji glavni tajnik Ujedinjenih naroda, Ban Ki-Moon obustavio je pregovore s obrazloženjem nepostojanja zajedničkih temelja za nastavak istih. Nakon poduzimanja raznih aktivnosti od strane RoC-a i TRNC-a, u veljači 2014. godine ponovno je započelo pregovaranje između čelnika sjevernog i južnog dijela otoka. Ideja pregovora bilo je stvaranje dvozonke federacije, odnosno ujedinjenog otoka koji će biti jedinstvena, suverena i međunarodno priznata država. Još jedan pokušaj dogovora i ujedinjenja otoka Cipra je propao, jer su u listopadu 2014. godine zaustavljeni pregovori zbog provođenja aktivnosti bušenja i istraživanja plina od strane RoC-a. U Švicarskoj je 2015. godine pokrenut novi val pregovora, okarakteriziran kao prijelomna točka u postizanju konačnog rješenja između dvije strane. Kao i svi pregovori do tada, tako je i pregovor iz Crans Montane obustavljen u srpnju 2017. godine, jer suprotne strane nisu mogle postići dogovor po pitanju turskih turpa na otoku. Nakon nekoliko propalih pokušaja u postizanju dogovora s ciparskim Grcima, Turska je paralelno s mijenjanjem smjera vanjske politike, promijenila i zahtjeve o rješavanju ciparskog pitanja. Umjesto zalaganja za ujedinjenje otoka, Turska povodom nemogućnosti dogovora sa čelnicima južnog dijela otoka, iskazuje stav o dvodržavnom rješenju, što bi značilo međunarodno priznavanje TRNC-a kao suverene države. Zadnje pokretanje pregovora između dvije strane otoka dogodilo se 2021. godine pod pokroviteljstvom UN-a i njegova glavnog tajnika, Antonija Guterresa. Turska je zadržala stav koji podržava stvaranje dvije države, dok se Grčka zalaže za ujedinjenje otoka koji će imati federalni ustroj (Dilek, 2023).

7. Energetsko bogatstvo istočnog Sredozemlja

Otkriće zaliha prirodnog plina na prostoru istočnog Sredozemlja utjecalo je na preoblikovanje odnosa između država regije. U regiji gdje su izražene geopolitičke napetosti i

u kojoj su pristupna značajna ograničenja, otkrivanje energetske resursa ima dvojak utjecaj. S jedne strane, otvorene su mogućnosti za promicanje regionalne integracije, sigurnosti i stabilnosti regije suradnjom država i međusobnom diplomacijom. S druge strane, otkriće plina nada je za mijenjanje geopolitičke slike regije i odnosa među državama regije, ali i povod za produbljivanje postojećih sporova ili stvaranja novih (International Crisis Group, 2023³). Neujednačeni nacionalni interesi država regije uspostavili su nove ravnoteže moći u istočnom Sredozemlju i izmijenili geopolitički krajolik regije. Pronađene zalihe prirodnog plina privukle su pozornost svjetskih energetske divova, no regija i dalje ostaje nedovoljno istražena. Iskorištavanje i korištenje plina u regiji istočnog Sredozemlja suočava se s brojnim izazovima. Dugogodišnji pravni i politički sporovi izrazito oblikuju regionalno funkcioniranje i geopolitičko djelovanje. Uz neriješeno cipersko pitanje, pitanje razgraničenja granica na moru jedno je od najvažnijih, najaktualnijih i najtežih izazova s kojim su suočene zemlje regije (Stanić i Karbuz, 2020).

Nedostatak jasnog razumijevanja razgraničenja, nadležnosti i dosega jurisdikcija država, kao i maksimalistički zahtjevi država, uvelike utječu na upravljanje plinskim resursima u vidu istraživanja, eksploatacije i komercijalizacije sredozemnog plina (Karbuz, 2021). Plinska diplomacija skraćeni je izraz za diplomatsko djelovanje država članica Europske unije, Europe i Sjedinjenih Američkih Država s ciljem upravljanja energetske resursima na prostoru istočnog Sredozemlja. Skovani izraz označava korištene napore u eksploataciji plinskih rezervi te se koristi za poticanje regionalnih aktera u rješavanju sukoba koji nisu povezani s energijom. Provođenje plinske diplomacije zahtjeva vješte diplomatske poteze koji će dovesti do značajnih geopolitičkih promjena. No, postoje ograničenja zbog postojećeg nepovjerenja među državama koje je uzrokovano prijašnjim sporovima i/ili povijesnim događanjima. Sukladno tome preispituje se pretpostavka o tome jesu li energetske resursi katalizator mira u regiji te je li moguće multilateralnom suradnjom razbiti *status quo* regije istočnog Sredozemlja (ICG, 2023). Osim geopolitičkih prijepora, pitanje infrastrukture i izvoznih ruta do međunarodnog tržišta također je jedan od prisutnih izazova. Iako se trenutno provode pregovori o izgradnji novog plinovoda koji bi trebao povezati istočno Sredozemlje s europskim kopnom, takav projekt zahtjeva vrijeme i stabilne komercijalne uvjete. Obzirom na prisutnost političkih napetosti u regiji i loših diplomatskih odnosa između zemalja, gotovo je nemoguće postići dogovor na zadovoljstvo svih država. Iz tog razloga, formiraju se politički savezi, koji omogućavaju i obećavaju postizanje prosperiteta regije i gospodarskog napretka. Upravo takvo novo

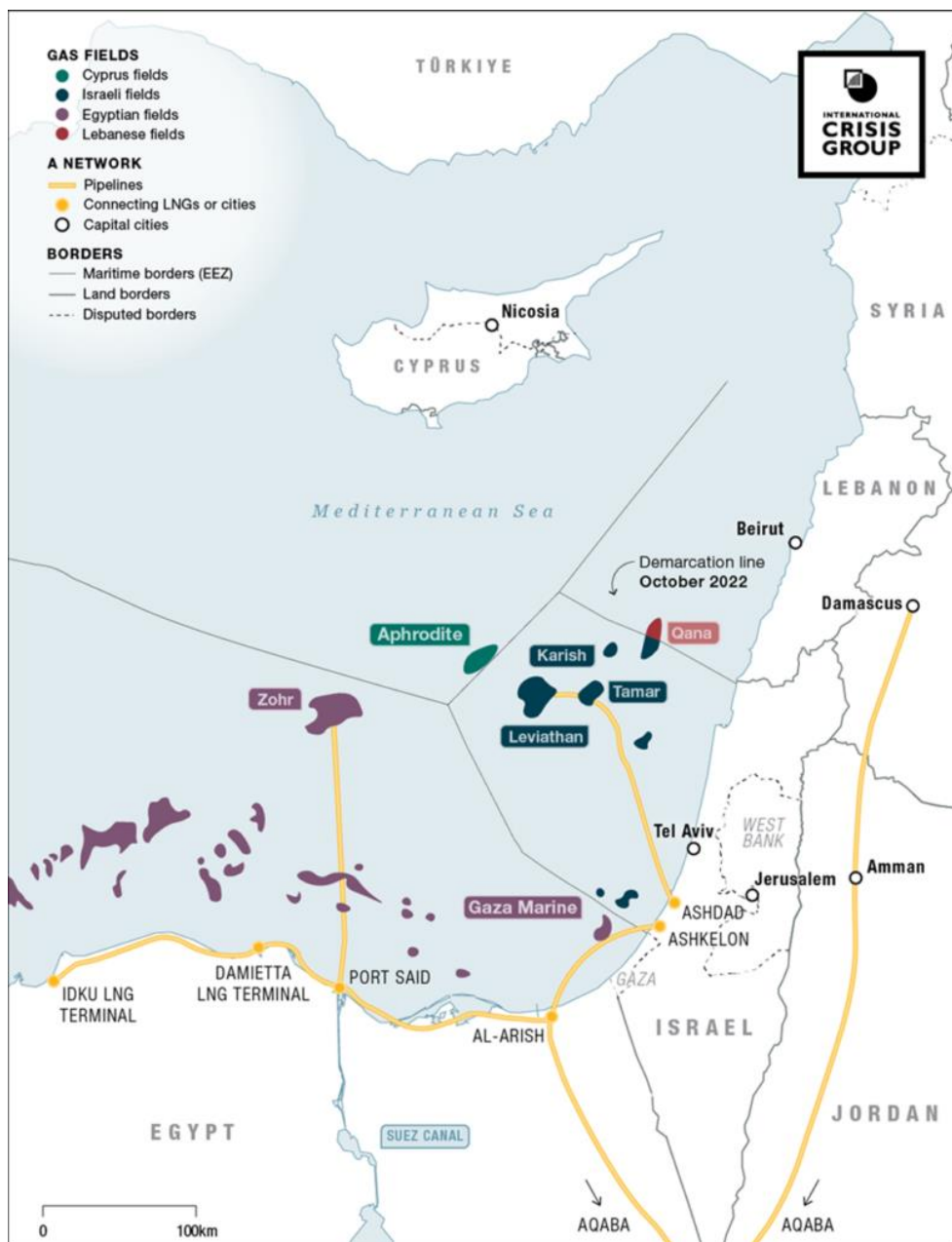
³ u daljnjem tekstu: ICG, 2023.

formiranje saveza pripomoglo je eksalaciji napetosti u regiji. Smirivanje napetosti i rješavanje složene geopolitičke situacije zahtijeva provođenje vrlo vješte diplomacije i uključivanje svih zemalja regije, pritom ulažući ujedinjeni napor istih (Karbusz, 2021). Osim što je otkriće plina utjecalo na geopolitičku sliku regije, također je promijenilo i energetske mogućnosti. Otkrivanje zaliha prirodnog plina predstavljaju novu priliku za suradnju država regije i poboljšanje diplomatskih odnosa. Države u čijim se pomorskim zonama nalaze značajna plinska polja moraju donijeti strateški važnu odluku koja se tiče proizvodnje, potrošnje i transporta plina te odlučiti žele li ostvariti regionalnu suradnju ili konkurirati na međunarodnim tržištima (Shin, 2021).

7.1. Početak istraživanja energetske resursa

Aktivnosti bušenja i traženja izvora prirodnog plinskog polja u regiji istočnog Sredozemlja započinj 2000-ih godina. Iste godine američka tvrtka Nobel Energy otkrila je plinsko polje *Mari-B* u izraelskim vodama na dubini od 243 metra. Poslije pronalaska ovog izvora plina nastupilo je zatišje do 2009. godine, kada je otkriveno plinsko polje *Tamar*, koje se smatralo trećim najvećim poljem prirodnog plina. *Tamar* je otkriven također u izraelskim vodama na dubini od 1650 m ispod morske razine. Nakon značajnog otkrića plinskog polja *Tamar*, istočno Sredozemlje privlačilo je sve više globalne pažnje po pitanju rezervi i zaliha prirodnog plina. Geološki institut Sjedinjenih Američkih Država (eng. *U.S. Geological Survey*) 2010. godine procjenjuje da se u bazenu istočnog Sredozemlja potencijalno nalazi 122 trilijuna kubičnih stopa prirodnog plina. Sukladno danim procjenama, države regije ubrzo započinj s bušenjima i traženjem plinskih polja. Slijedeće značajno otkriće je plinsko polje *Aphrodita*, otkriveno 2011. godine u vodama koje pripadaju pod jurisdikciju RoC-a. Polje je pronađeno 1700 m ispod razine mora, a rezerve se procjenju na devet trilijuna kubičnih stopa plina, što predstavlja dovoljnu količinu opskrbe za cijeli otok Cipar bez potrebe uvoza dodatne količine energenata. Godina 2012. vrlo je značajna po pitanju otkrivanja energetske bogatsva u regiji. U lipnju iste godine Izrael je objavio otkriće plinskog polja *Leviathan*, koje se smatralo najvećim poljem prirodnog plina ikada otkrivenim u regiji. Polje je pronađeno u blizini Haife, 135 kilometara od sjeverne obale Izraela na dubini od 1600 metara s potencijalnim rezervama od 17 trilijuna kubičnih stopa plina. Status najvećeg otkrivenog plina preuzelo je plinsko polje *Zohr*, otkriveno 2015. godine u isključivoj gospodarskom pojasu Egipta. Polje je otkrila talijanska tvrtka *Eni* na dubini od 1450 metara te je procjenjeno kako polje sadrži rezerve od 30

trilijuna kubičnih stopa (El Bassoussy, 2018). U razdoblju od 2018. do 2022. godine otkriveno je nekoliko polja prirodnog plina u vodama RoC-a. Prvo u nizu, *Calypso*, otkrila je u veljači 2018. talijanska tvrtka Eni, a godinu dana poslije američki Exxon Mobile otkrio je polje *Glaucus*. Procjene za *Calypso-1* iznose od 6 do 8 trilijuna kubičnih stopa, a za *Glaucus* od 5 do 8 trilijuna kubičnih stopa (URL7). Eni i francuski *Total Energies* zajedno su objavili otkriće plinskog polja *Cronos-1* na dubini od 2287 metara. Preliminarne procjene predviđaju od 2,5 trilijuna kubičnih stopa plina (URL8). Poslijednje otkriveno plinsko polje je *Zeus-1*, također od strane tvrtke Eni i Total Energies-a. Polje je pronađeno na dubini od 2300 metara, a procjenjuje se da ima zalihe između 2 do 3 trilijuna kubičnih stopa (URL9). Sukladno navedenim podacima uviđa se značajni energetska potencijal regije kao i opravdano zanimanje svjetskih aktera za područje istočnog Sredozemlja, poput Europske unije, Rusije i Sjedinjenih Američkih Država. Svaka od navedenih država, odnosno organizacija, želi ostvariti i iskoristiti strateške, gospodarske ili ekonomske ciljeve s državama regije. Stoga je uspostavljanje i održavanje dobrih diplomatskih odnosa ključno kako bi se iskoristilo bogatstvo energetskih resursa koje pružaju plinska polja istočnog Sredozemlja (Slika 3).

Slika 3: Prikaz plinskih polja u istočnom Sredozemlju

Izvor: International Crisis Group

7.2. Trilateralna suradnja

Glavni pokretač dinamike istočnog Sredozemlja od otkrića značajnih energetske rezervi i zaliha plinskih polja upravo je energetske bogatstvo. Prirodni plin smatra se „naftom Sredozemlja“, što ukazuje na važnost istog između država regije. Energetska politika važna je za svaku državu te s ciljem ostvarivanja prosperiteta regije dolazi do vidljivih geopolitičkih

promjena u vidu udruživanja u trilateralna ili multilateralna savezništva. Poslije 2011. godine energetska bogatstva postaje početna točka sukoba između Egipta, Grčke, Izraela i RoC-a s jedne strane te Turske s druge strane. Ovakva podijela uzrokovala je nove sporove između tradicionalnih suparnika u suvremenom dobu. No, kako bi došlo do napretka te sukladno provođenju vanjskih politika država regije, dolazi do formiranja trilateralnih partnerstva između Grčke, Izraela i RoC-a te Egipta, Grčke i RoC-a (Tziarras, 2019). Predstavnicima novoosnovanog trilateralnog saveza ističu kako njihova suradnja nije usmjerena protiv niti jedne države regije te da su ciljevi uspostavljanje regionalne suradnje i stabilnosti regije. U geopolitički nestabilnom okruženju kao što je regija istočnog Sredozemlja, vrlo je izazovno uspješno provođenje diplomacije te ispunjavanje navedenih ciljeva država regije.

Predstavnicima Egipta, Grčke i RoC-a održali su 2016. godine sastanak u Kairu na kojem je formirano trilateralno savezništvo između navedenih država. Osim po pitanju energetskog bogatstva, države su odlučile surađivati i na području pomorstva, turizma i poljoprivrede uz održavanje prijateljskih odnosa te poštivanja suvereniteta i neovisnosti svake države (Apostolidi, 2018). Zbog ostvarivanja glavnih strateških ciljeva, Egipat je nastojao uspostaviti diplomatske odnose s Grčkom i RoC-om. Politički odnosi između navedenih zemalja poboljšali su se 2014. godine dolaskom predsjednika Al-Sisija na vlast u Egiptu. U vidu početka trilateralne suradnje Egipta, Grčke i RoC-a održavani su sastanci predstavnika te su kodificirana dva dokumenta, Deklaracije iz Kaira, donesena 2014. godine i Deklaracija iz Nikozije, donesena 2015. godine. Navedene deklaracije smatraju se temeljem suradnje triju zemalja i opisuju glavne ciljeve trilateralnog partnerstva. U njima se iznose i stajališta o vitalnim pitanjima regije, kao što su pitanje terorizma, ciparsko pitanje i arapsko-izraelski sukobi te se podržava primjena međunarodnog prava (Shama, 2019).

Suradnja s Egiptom ima i diplomatsku, ali i gospodarsku primjenjivost, jer je u egipatskom isključivom gospodarskom pojasu otkriveno najveće plinsko polje regije, *Zohr*. Osim ogromnih prirodnih zaliha i rezervi prirodnog plina, Egipat ima izgrađenu energetska infrastrukturu, koja omogućuje ostvarivanje glavnog egipatskog cilja, a to je da postane regionalno energetska središte (Apostolidi, 2018). Za ostvarivanje takvog ambicioznog cilja Egipat ispunjava bitne preduvjete, kao što je povoljan geografski položaj, blizina europskog kontinenta, izgrađena infrastruktura te posjedovanje energetskog tržišta. Od 2018. godine egipatske vlasti poduzele su niz značajnih koraka u kreiranju i provođenju energetske politike. Prvo je potpisan sporazum s Izraelom o energetskoj suradnji, odnosno izvozu izraelskog plina u Egipat. Drugi važan korak je ostvarivanje suradnje s Europskom unijom s ciljem ostvarivanja

strateške suradnje, kao i sporazum s RoC-om o izravnom transportiranju ciparskog plina. Plin iz plinskog polja *Aphrodite* čuvao bi se u egipatskim postrojenjima za ukapljivanje koja se nalaze u Idki i Damiettiju. Potencijalno, putem trilateralne suradnje moguće je postići prosperitet regije ostvarivanjem ciljeva energetske politike, no važno je ne poticati na stvaranje novih regionalnih napetosti. Iako je naglašeno kako navedeno trilateralno savezništvo nije usmjereno protiv niti jedne države, djelomično je usmjeren prema Turskoj. Zbog prethodno navedenih loših odnosa sa susjednim državama i posjedovanju značajnog regionalnog utjecaja, Turska predstavlja glavni izazov trilateralnom partnerstvu, ali i egipatskim gospodarskim planovima (Shama, 2019).

7.3. Europska potražnja

Europa uvelike ovisi o uvozu ruskog plina te na prostoru europskog kopna vladi ruski energetska monopol. Europska unija je u potrazi za alternativnim izvorima i u razvaju raznih strategija koje bi smanjile energetska ovisnost, naročito nakon ruske agresije na Ukrajinu u veljači 2022. godine. Jedan od takvih alternativnih izvora jesu plinska polja istočnog Sredozemlja. Političari i energetska stručnjaci vjerovali su da pronađene zalihe odgovaraju europskim strateškim ciljevima u procesu diversifikacije izvora i smanjenja uvoza ruskog plina (ICG, 2023). Energetska sigurnost, kao i ekonomska stabilnost jedni su od temeljnih strategija Europske unije. Iz tog razloga proces diversifikacije je vrlo bitan kako bi se zemlje članice mogle opskrbiti prirodnim plinom. Energetska sigurnost postiže se opskrbom iz više izvora, što u ovom slučaju, Europsku uniju, čini manje ovisnom o samo jednom opskrbljivaču, odnosno o ruskom plinu (Troulis, 2019). Nakon otkrića zaliha prirodnog plina, Europska unija uviđa vlastite geostrateške koristi u regiji istočnog Sredozemlja. Prvi takav je postizanje energetske sigurnosti procesom diversifikacije izvora i ograničavanje ruskog monopola na europskom tlu. Drugi razlog je uvjerenje da će gospodarska suradnja država regije i provođenje zajedničke energetske politike biti katalizator mira i stabilnosti same regije. Treći važan razlog su europski energetska divovi, odnosno tvrtke koje su već započele proces istraživanja i bušenja u regiji. Najistaknutiji su *British Gas*, talijanski *Eni*, grčki *Energyan* i francuski *Total*, koji su potpisali ugovore s Egiptom, Izraelom, Libanom i RoC-om o provođenju aktivnosti nad plinskim poljima. Posljednji u nizu razloga jesu dvije države Europske unije, Grčka i RoC. Kako bi zaštitila svoje članice te odgovorila grubim turskim provokacijama, Europska unija ne može biti pasivan akter u regiji (Kaponis, 2021).

7.3.1. Plinovod *EastMed*

Europska unija ulaže napore u istraživanje mogućnosti izvoza plina iz istočnog Sredozemlja. Jedan od takvih planiranih projekata je *EastMed*, plinovod kojem bi se transportirao plin iz ciparskih i izraelskih plinskih polja preko Grčke do ostatka Europe (ICG, 2023). Realizacijom takvog projekta, sagradio bi se plinovod dugačak 1250 kilometara te bi bio jedan od najdužih podvodnih plinovoda na svijetu. *EastMed*-om bi bilo moguće izvoziti 9-12 milijardi m³ prirodnog plina, što je oko 10 % europske oprskbe, čime bi se smanjio uvoz ruskog plina i ruski monopol nad europskim kopnom. Projekt je podržala i administracija bivšeg američkog predsjednika Trumpa kao i bivši izraelski premijer Benjamin Netanyahu. No, nova američka vlada pod vodstvom predsjednika Bidena ne podržava projekt *EastMed*. Sjedinjene Američke Države su se povukle iz navedenog projekta navodeći da ne podupiru energetske projekte koji nisu „zeleni“ te pritom ističu nedostatak ekonomske održivosti i činjenicu da realizacija ovakvog projekta dovodi do novih napetosti u regiji. Napetosti su se povećavale zbog isključenja Turske, kao najlogičnije rute za izvoz plina iz regije, povećavajući turski osjećaj ograničenosti i nemogućnosti u regionalnom razvoju. Planirani plinovod trebao je povezati Cipar i Kretu te prolaziti spornim vodama zbog kojih se Grčka, RoC i Turska godinama sukobe. Od samog početka planiranja projekta *EastMed* je praćen komplikacijama, što je dovelo do preispitivanja o ekonomskoj koristi i tehničkim značajkama. Sukladno navedenim činjenicama, stručnjaci zaključuju kako je plinovod *EastMed* više kompleksan politički projekt, nego industrijski (URL10).

7.4. East Mediterranean Gas Forum

Otkrića prirodnog plina u istočnom Sredozemlju tijekom proteklog desetljeća privukla su pozornost na globalnoj razini. Kao što je već prethodno navedeno, regija se suočava s raznim izazovima koje je potrebno prevladati kako bi postigla prosperitet i puni potencijal u iskorištavanju i eksploataciji prirodnog plina. Suradnjom Egipta, Grčke, Izraela, Palestine i RoC-a, osnovana je platforma koja bi pripomogla poboljšanju regionalne integracije. Sa sjedištem u Kairu, 2020. godine osnovana je međunarodna nevladina organizacija *East Mediterranean Gas Forum* (u daljnjem tekstu: Forum). Osim navedenih zemalja regije koje su članice, projektu su se pridružile Francuska i Sjedinjene Američke Države kao stalni promatrači te Europska unija i Svjetska banka. Preostale zemlje regije Libanon, Sirija i Turska nisu

uključene u provođenje projekta iz pretežno političkih razloga. Libanon je pozvan na suradnju više puta, no libanonska vlada nije prihvatila poziv zbog prisutnosti Izraela, dok Sirija nije pozvana zbog ratnih događanja. Tijekom najave o osnivanju, Forum je predstavljen kao platforma za poticanje suradnje država regije te pokretanje sustavnog političkog dijaloga o razvoju i iskorištavanju prirodnog plina. Stoga, glavni ciljevi ovakve multilateralne suradnje su stvaranje regionalnog tržišta plina, poboljšanje komercijalnih uvjeta, izgradnja infrastrukture i maksimaliziranje uzajamne koristi. Istaknuta je važnost zajedničke suradnje, djelovanje po normama međunarodnog prava te razumijevanje potencijalnih dobrobiti temeljenoj na dijalogu zemalja članica (Sukkarieh, 2021).

7.4.1. Diplomatski odnosi Turske i država članica Foruma

Osnivanje Foruma ima značajnu geopolitičku dimenziju potaknutu problematičnim odnosima Turske i susjedima s ostalim državama regije, odnosno s Egiptom, Grčkom, Izraelom i RoC-om. Svaka od navedenih država našla se na udaru provođenja agresivne turske vanjske politike tijekom proteklog desetljeća. Iz tog razloga, dolazi do promjena u regiji i odgovora na turske prijetnje. Uz ciparsko pitanje, kao jednog od polazećih problema istočnog Sredozemlja, tursko istraživanje na moru i u ciparskom isključivom gospodarskom pojasu predstavlja oprečna mišljenja između Ankare i Nikozije. Prema turskom stajalištu, sjeverni dio otoka, odnosno RoC, nije nadležan za predstavljanje otoka kao jedinstvene cjeline te stoga ne mogu potpisivati međunarodne sporazume u ime cijelog otoka. Odnosi između RoC-a i Turske dodatno su se zaoštrili 2019. godine, kada je turska poslala istraživačke brodove u pratnji turske mornarice u područja za koje RoC tvrdi da pripadaju pod jurisdikciju južnog dijela otoka (Sukkarieh, 2021).

Ankara i Kairo uspostavili su bilateralne odnose 1925. godine te započeli gospodarsku suradnju. Devedesetih godina prošlog stoljeća dolazi do razvoja odnosa između Egipta i Turske, koji jačaju 2011. godine, dolaskom Recepta Erdoğana na mjesto predsjednika Turske. Sljedeće godine, izborom Muhameda Morsija za predsjednika Egipta egipatsko-turski odnosi dosegli su vrhunac (URL11). Bilateralni odnosi između Ankare i Kaira pogoršali su se nakon svrgavanja predsjednika Morsija 2013. godine. Morsi je bio vođa Muslimanskog bratstva, sunitske islamističke organizacije, koja je u Egiptu označena kao teroristička organizacija. Turski predsjednik Recep Erdoğana podržavao je predsjednika Morsija, jer je turska Stranke pravde i razvoja ideološki bliska s Muslimanskim bratstvom. Morsijevo svrgavanje turski predsjednik Erdoğan opisao je kao državni udar pritom kritizirajući novog predsjednika Abdela Fattaha el-

Sisija i politički režim Egipta. Kao odgovor na novonastalu situaciju, Egipat je optužio Tursku za miješanje u unutarnje poslove države, a turskog veleposlanika u Kairu prozvao personom *non grata* (Shama, 2019). Bez obzira na navedenu diplomatsku situaciju, gospodarske veze između Egipta i Turske ostale su i dalje jake, jer je Egipat najveći afrički trgovinski partner Turske. Upravo zbog njegovanja gospodarskih veza 2021. godine dolazi do sastanaka egipatske i turske administracije te poboljšavanja diplomatskih odnosa. Mevlüt Çavuşoğlu, donedavni ministar vanjskih poslova Turske istaknuo je da je poboljšanje odnosa između dvije zemlje u interesu i egipatske i turske strane te da će imati pozitivan ishod za cijelu regiju, kao i njezin prosperitet (URL11).

Odnosi između Izraela i Turske pogoršali su se nakon incidenta *Mavi Marmara* 2010. godine (Sukkarieh, 2021). Izraelske trupe izvršile su napad na brod u međunarodnim vodama Sredozemnog mora, kojim su se prevozili ljudi i humanitarna pomoć. U incidentu su ubijeni turski državljani, što je izazvalo osudu turske vlade i smanjivanje diplomatskih veza s Izraelom (Guilfoyle, 2011). Oslabljivanje diplomatskih odnosa s Turskom doveli su do suradnje Izraela s Grčkom i RoC-om. No, Izrael i Turska imaju izrazito važan strateški odnos, posebice kada je riječ o izvoznim rutama izraelskog plina. Turska zauzima vrlo važan geostrateški položaj u regiji, ima veliko tržište i smatra se najlogičnijom rutom za izvoz posebice izraelskog plina, ali i plina iz cijele regije. No, narušeni odnosi s većinom zemalja u regiji, doveli su do izolacije Turske po pitanju provođenja energetske politike u istočnom Sredozemlju, odnosno nemogućnosti sudjelovanja u Forumu. Iako je Forum osnovan kao mehanizam s ciljem regionalne suradnje država i upravljanja energetske resursima, mali su izgledi da će se to i ostvariti. Osim Turske, od država regije pristup Forumu nisu dobile Libanon, TRNC i Hamas⁴ iz niza političkih razloga te loših ili nepostojećih diplomatskih odnosa. Djelovanjem prema političkoj atmosferi u regiji, Forum je, umjesto neutralnog tijela kojem je cilj regionalna suradnja potaknuta iskorištavanjem energetske resursa, postao strateško partnerstvo za odabrane države sa zajedničkim energetske ciljevima. Kritičari Ankare provođenje vanjske politike Turske vide kao ciljano podizanje napetosti u regiji, dok kritičari Forumu ističu da je isključenje Turske produbilo podjele u istočnom Sredozemlju. Sukladno navedenim razlozima, Egipat, Grčka i RoC ne žele da se Turska pridruži Forumu, naročito zbog produljenog mandata vladajuće turske stranke, pod vodstvom predsjednika Erdoğana (ICG, 2023).

⁴Palestinska vojno-politička organizacija osnovana 1987. na početku palestinske pobune protiv izraelske vlasti u Gazi i na Zapadnoj obali.

8. Problematika razgraničenja istočnog Sredozemlja

Kao što je već prethodno navedeno, svaka obalna država ima pravo, ali ne i obvezu proglasiti isključivi gospodarski pojas. Iako je osamdesetih godina prošlog stoljeća kodificiran zakon o pravu mora u vidu Konvencije o pravu mora, koja odrebama propisuje razgraničenje između obalnih država, pitanje razgraničenja istočnog Sredozemlja još uvijek nije upotpunosti riješeno. U regiji je do sada postignuta demarkacija granica na moru putem potpisanih šest bilateralnih ugovora. Postignuti su sporazumi o razgraničenju između Cipra i Egipta, Cipra i Libanona, Cipra i Izraela, Grčke i Egipta, Izraela i Libanona te je potpisan Memorandum o razumijevanju između Libije i Turske. Također postignuto je i razgraničenje između Turske Republike Sjeverni Cipar i Turske, no zbog međunarodne nepriznatosti TRNC-a niti navedeni sporazum nema međunarodnu važnost. Pitanje razgraničenja istočnog Sredozemlja uvjetovano je raznim povijesnim rivalstvima, sukobima, nepostojećih ili vrlo loših diplomatskih odnosa između država regije, međudržavnim napetostima i vojnim eskalacijama (Ioannides i dr., 2021).

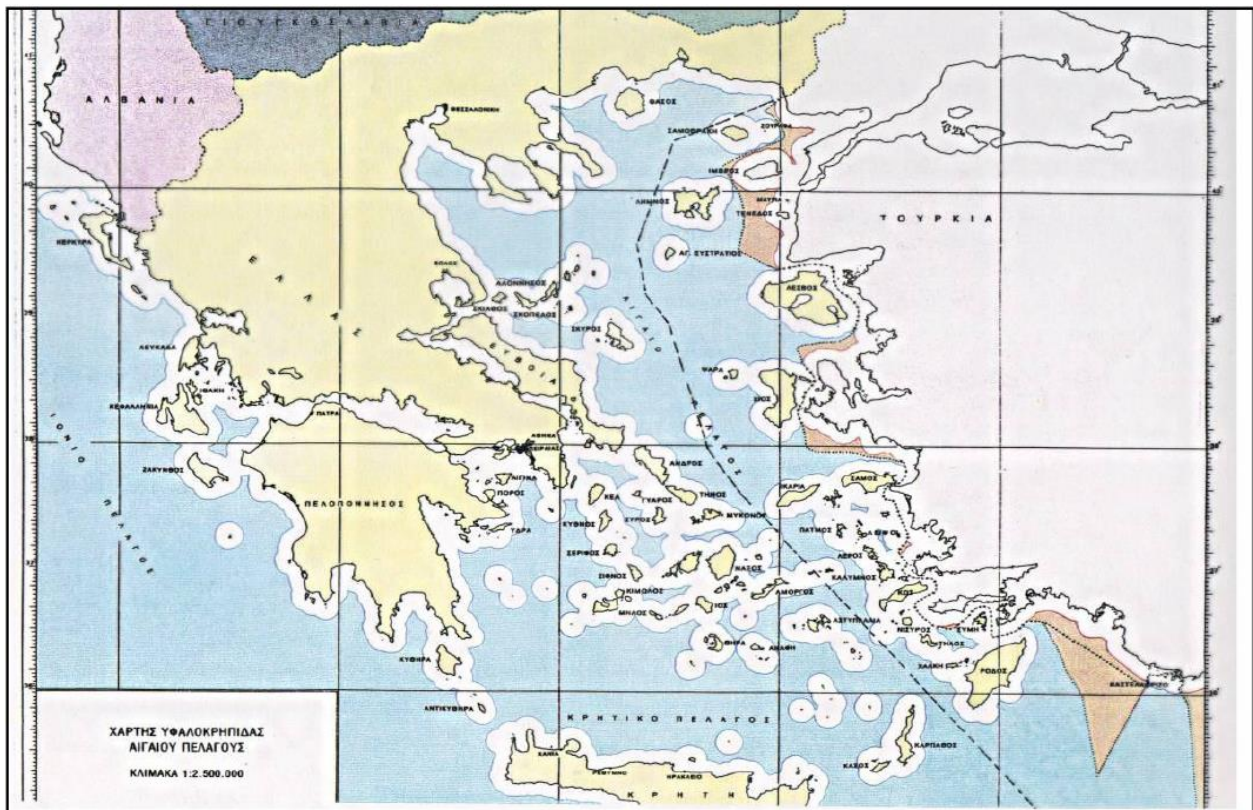
8.1. Egejski spor

Iako se egejsko pitanje ne tiče svih obalnih država regije, ono ima značajan utjecaj na kreiranje geopolitičke slike, formiranje diplomatskih odnosa i oblikovanje načela provođenja vanjske politike u regiji. Jedine dvije države koje imaju izlaz na Egejsko more, Grčka i Turska, vode spor oko razgraničenja granica na moru od 70-ih godina prošlog stoljeća. Egejski spor jedan je od najpostojanijih pomorskih sporova, koji obuhvaća pitanja suvereniteta i uspostavljanje morske jurisdikcije u Egejskom moru. Jedna od glavnih problematika međunarodnog prava je razgraničenje morskog prostora između zemalja koje taj prostor okružuju. Između Ankare i Atene prisutne su pravne i pomorske nesuglasice te različitosti u tumačenju međunarodnog prava mora (Yiallourides, 2019).

Egejsko more smješteno je između grčkog poluotoka na sjeveru i zapadu te Male Azije na istoku. Grčki otoci Kitera, Kreta, Karpatos i Rodos čine južnu granicu Egeja te ga dijele od Sredozemnog mora. Tjesnac Dardaneli povezuje Egejsko i Mramorno more, a tjesnac Bospor povezuje Mramorno i Crno more. Unutar Egejskog mora nalazi se više od tisuću otoka, otočića, grebena i hridi od kojih većina pripada Grčkoj, uključujući i one koji su smješteni nekoliko kilometara od turske obale. Upravo takav specifičan položaj otoka u Egejskom moru koji pripadaju Grčkoj, a nalaze se u blizini Turske, temelj su pomorskih pravnih sporova između navedenih država (Yiallourides, 2019).

Osvajanjem otoka Rodosa od strane osmanske vojske 1522. godine, Egejsko more pripalo je pod kontrolu Osmanlija. Nakon stjecanja neovisnosti Grčke, Turci su izgubili kontrolu nad Egejom. Potpisivanjem Mirovnog ugovora iz Lausanne 1923. godine, određene su današnje granice Grčke i Turske te je 1930. godine potpisan Ugovor o prijateljstvu između dvije zemlje. Mirno razdoblje trajalo je do 1974. godine, kada turskim slanjem brodova u istraživanje dijela Egejskog mora, za koji se smatra da je mjesto preklapanja kontinentalnih pojaseva, započinje Egejski spor. Iako su upućene kritike iz Grčke, Ankara 1976. godine ponovno šalje brod za prikupljanje seizmičkih podataka u blizini otoka Lezbos. Iste godine Grčka se obraća Međunarodnom sudu pravde, dok Vijeće sigurnosti Ujedinjenih naroda poziva i grčku i tursku stranu na međusobni dijalog i smanjivanje napetosti u regiji (Kalkan, 2020).

Zbog geografske konfiguracije Egejskog mora i prisutnosti velikog broja grčkih otoka u blizini turske obale, Turska ne podržava odredbe Konvencije o pravu mora, koje se tiču režima otoka. Zbog grčkih otoka koji se nalaze „s krive strane“ obale, Turska inzistira na uzimanju u obzir posebnih okolnosti i provođenje načela pravičnosti (Yiallourdis, 2019). S druge strane, Atena inzistira na povlačenju središnje crte između otoka koji su pod grčkom jurisdikcijom i turskog kopna, što bi Tursku ograničilo na uski obalni pojas. Ne pristajući na takve maksimalističke zahtjeve Grčke, Turska zahtjeva podjelu Egeja po 25. meridijanu (Slika 3) (Siousiuras i Chyrsochu, 2014).

Slika 4: Razgraničenje Egejskog mora prema Turskoj (isprekidana linija) i područje turske jurisdikcije prema Grčkoj narančasta boja)

Izvor: Chrysochou i Siousiouras, 2014

Drugi istaknuti problem tiče se proširenja teritorijalnog mora do 12 nautičkih milja. Prema međunarodnom Pravu mora, svaka obalna država ima pravo proglasiti teritorijalno more do 12 nautičkih milja, mjereno od polaznih crta. Grčka je proglasila teritorijalno more do 6 nautičkih milja, no 1996. godine grčki parlament, pozivajući se na međunarodno pravo mora, daje prijedlog o proširenju teritorijalnog mora do maksimalnih granica. Ankara je takav prijedlog oštro osudila i okarakterizirala ga kao *casus belli*. Naime, grčkim proširivanjem teritorijalnog mora do 12 nautičkih milja Egejsko more praktički bi postalo „grčko jezero“, jer bi se povećala grčka jurisdikcija nad morskim prostorom (Kalkan, 2020). Takav postupak utjecao bi i na treće države jer bi se smanjilo područje otvorenog mora. U slučaju proširenja teritorijalnog mora Grčke, postotak površine Egeja koji bi se našao pod grčkom jurisdikcijom povećao bi se s 43,68 % na 71,53%. Područje suvereniteta Turske također bi se povećalo s trenutnih 7,47 % na 8,7 %, no područje otvorenog mora bi se smanjilo s 48,85 % na 19,7 %. Ovakvom jednostranom odlukom prekršila bi se odredba donesena Mirovnim ugovorom iz Lausanne 1923. godine prema kojoj Egejsko more uživa *status quo* te bi se narušila ravnoteža

između Grčke i Turske u vidu gospodarskih djelatnosti. Osim narušavanja slobodnog prolaska trećih država, turska plovila bi također bila ograničena, jer bi izgubila izravan pristup otvorenom moru (Güneş, 2017). Zatvarenjem koridora za međunarodnu plovidbu i nemogućnost pristupa Turskoj vlastitoj zapadnoj obali, dovelo bi istu u opasnost. Treći problem koji ističe Turska jest militarizacija grčkih otoka u blizini turske obale. Naime, Pariškim ugovorom iz 1947. godine, Italija je Grčkoj prepustila otoke pred turskom obalom uz uvjet zadržavanja demilitariziranog statusa. No, zbog strateški važnog položaja otoka i blizine turske obale, Grčka raspoređuje vojne trupe i vojnu opremu na istim. Grčka strana tvrdi da je u Egejskom sporu jedini problem pitanje razgraničenja granica, dok turska strana želi istovremeno raspravljati i pregovarati o navedenim pitanjima. Provođenje međunarodnog prava u rješavanju pogodnog problema, uz zanemarivanje i poricanje postojanja drugih problema smatra se zlouporabom međunarodnog prava (URL12).

Ankara i Atena zauzimaju različite pravne stavove te imaju različite perspektive o istim pitanjima. Turska zagovara rješavanje Egejskog spora diplomatskim putem i pregovorima, dok Grčka, kao potpisnica Konvencije zagovara djelovanje Međunarodnog suda pravde (Avar i Lin, 2019). Na zasjedanju Treće Konferencije o pravu mora donesena je odredba koja opisuje i definira pojam arhipelaške države. Konvencija navodi da se takva država u cjelosti sastoji od jednog ili više arhipelaga te može obuhvaćati i druge otoke. Također je definiran i pojam arhipelag, koji se po svom značenju odnosi na skupinu otoka i voda koji ih spajaju, a koja su međusobno povezana čineći geografsku, gospodarsku ili političku cjelinu (čl. 46., st. 1., NN 9/2000). Sukladno definiranjem navedenih pojmova, Grčka se ne smatra arhipelaškom zemljom, unatoč značajnom broju otoka koji pripadaju grčkom kopnu. S druge strane, Turska karakterizira Egejsko more kao more s posebnim geografskim i geološkim značajkama. Iz tog razloga, na zasjedanju Konvencije o pravu mora zastupala je stav o primjeni posebnih okolnosti na poluzatvorena ili zatvorena mora. Grčka se oštro suprostavila takvom turskom prijedlogu, navodeći da nisu potrebe posebne odredbe vezane za razgraničenja u poluzatvorenim ili zatvorenim morima. Konvencija je usvojila koncepte poluzatvorenog i zatvorenog mora, no nije odredila odredbe da takva mora moraju biti drugačije pravno tretirana (Kariotis, 2007). Iz tog razloga, obalne države Egejskog mora, Grčka i Turska, imaju obvezu suradnje zbog sigurnosti i mira cijele regije (Güneş, 2017). No, navedeni problemi dodatno otežavaju mogućnost suradnje dvije države. Prema odredbama Konvencije države koje graniče s poluzatvorenim morima, kakvim se Egej smatra, trebale bi surađivati u ostvarivanju svojih prava i izvršavanju dužnosti. Kako bi se to i ostvarilo, države će: a) koordinirati upravljanje,

očuvanje, istraživanje i iskorištavanje živih resursa, b) koordinirati provedbu prava i dužnosti u pogledu zaštite i očuvanja morskog okoliša, c) koordinirati politike znanstvenog istraživanja i prema potrebi poduzimati zajedničke programe znanstvenog istraživanja te d) prema potrebi pozvati i druge zainteresirane države ili međunarodne organizacije na suradnju (čl. 123, NN 9/2000). Pitanje razgraničenja zona nadležnosti u poluzatvorenim i zatvorenim morima isključivo je pitanje između dvije zemlje koje se treba rješavati diplomatskim putem, pregovorima ili potpisivanjem bilateralnih ugovora. Konvencija o Pravu mora ne predviđa konkretna rješenja u ovakvim sporovima, iz čega se uviđa nedorečenost i manjkavost pravnog sustava u određivanju granica na moru (Köchler, 2020).

8.2. Turske aspiracije

Interese koje Turska zauzima i želi ostvariti razlikuju se i oprečni su interesima zapada u regiji. Idealni temelj turske politike jest *Mavi Vatan* (hrv. *Plava domovina*), doktrina koja je nastala 2006. godine kao odgovor na kartu razgraničenja isključivih gospodarskih pojaseva u istočnom Sredozemlju. Profesor Vivero sa Sveučilišta u Sevilli izradio je kartu isključivih gospodarskih pojaseva Europe na kojoj je Turska ograničena na teritorijalne vode u Egejskom moru, dok je Grčkoj dodijeljen maksimalistički dio u Egejskom, ali i Sredozemnom moru

Slika 5: Prikaz razgraničenja istočnog Sredozemlja, tkz. "Sevilla map"

Izvor: izrađeno prema podacima DIVA-GIS, URL1

Mavi Vatan iznosi turske stavove i težnje o razgraničenju Crnog, Egejskog i Sredozemnog mora (Bardakçı, 2022). Razgraničenje Crnog mora provelo se u skladu s odredbama Konvencije o pravu mora, odnosno koristeći metodu središnje crte, bez pozivanja na posebne okolnosti. Upravo ovakav potez Tursku stavlja u nezavidan položaj, ističući kontradiktornost u turskim težnjama razgraničenja granica na moru. Naime, iste norme prema kojima se provelo razgraničenje u Crnom moru, Turska ne prihvaća u demarkaciji granica u Egejskom i Sredozemnom moru. U pregovorima o određivanju granica na moru koji su se vodili između Grčke i Turske, Turska se pozivala na načelo pravičnosti pritom ističući karakteristike Egejskog mora (Sahin, 2019). Povijesni odnosi Grčke i Turske utječu i na današnje odnose između dvaju država. Ispunjenje maksimalističkih zahtjeva kojima obje strane teže, kako bi ostvarile prevlast u regiji, utječu na nemogućnost rješavanja dugogodišnjeg Egejskog spora. Kao što je već opisano, dugogodišnji spor između Grčke i Turske, uz tursko nepriznavanje režima otoka, jedan je od razloga zbog kojeg Turska nije potpisnica Konvencije o pravu mora. Prema navedenoj Konvenciji, svaki naseljeni otok, bez obzira koliko je udaljen od matičnog kopna, ima pravo na proglašenje više od zone teritorijalnog mora, odnosno ima pravo na

proglašenje isključivog gospodarskog pojasa (čl. 121., NN 9/2000). Ovakvu odredbu Konvencije Turska ne podržava, jer otok Kastellorizo, koji se nalazi u neposrednoj blizini turske obale, može značajno odrediti površinu turske isključive gospodarske zone.

8.2.1. Otok Kastellorizo

Otok Kastellorizo pripada otočnoj skupini Dodekanez, koja se nalazi sjeveroistočno od Krete te jugozapadno od Turske. Iako je otok udaljen 570 km od Atene i 140 km od najbližeg grčkog otoka, Rodosa, a svega 2 km od turske obale, pripada pod grčku jurisdikciju i predstavlja najistočniju teritorijalnu točku Grčke. Kastellorizo zauzima važan strateški položaj, nalazeći se na raskrižju važnih morskih plovnih puteva. Upravo takav strateški položaj ključan je u određivanju isključivih gospodarskih pojaseva Grčke, RoC-a i Turske te je otok prepoznat kao potencijalno krizno središte regije (Çubukçuoğlu, 2014).

Slika 6: Prikaz IGP-a Turske prema "Mavi Vatan" (crna linija) i prema pravu mora (isprekidana linija)

Izvor: izrađeno prema podacima DIVA-GIS, URL1 i prema Chrysochou i Siousiouras, 2014.

Kastellorizo je za Grčku pitanje nacionalne važnosti i vrlo važna strateška točka u povezivanju zona isključivih gospodarskih pojaseva dvije članice Europske unije, Grčke i RoC-a. Naime, ako bi Kastellorizo proglasio isključivi gospodarski pojas, tada bi se grčki isključivi gospodarski pojas povezao s isključivim gospodarskim pojasom RoC-a, čime bi Grčka ostvarila značajnu prednost u istočnom Sredozemlju. Ostvarivanjem ovakvog scenarija ojačala bi se regionalna suradnja između Egipta, Izraela, Grčke i RoC-a, čime bi se smanjio turski utjecaj u regiji. S druge strane, ovakva odluka bi postavila izrazito nepovoljne uvjete za Tursku. Proglašenjem isključivog gospodarskog pojasa oko otoka Kastellorizo, značajno bi se smanjio obuhvat morskog prostora na kojeg Turska polaže pravo. Obzirom da je Turska država s najdužom obalnom linijom u istočnom Sredozemlju, stvorio bi se očiti nesrazmjer u dužini obalne linije i morskog prostora u kojem bi uživala suverena prava (Köchler, 2020). Pravni stav koji Turska zauzima temelji se na načelu pravičnosti koje razmatra posebne okolnosti. U slučaju otoka Kastellorizo to su veličina samog otoka, duljina turske obale te udaljenost od grčkog kopna, što upućuje na izrazito neproporcionalan učinak potencijalnog razgraničenja isključivih gospodarskih pojaseva. Iz toga se jasno očituje turski stav prema kojem bi se stvorio nepravedni rezultat ako bi Kastellorizo proglasio zonu isključivog gospodarskog pojasa. Kao država koja nije potpisnica Konvencije, Turska ne može podnijeti žalbu ICJ-u ili ITLOS-u. Jedina mogućnost u iznošenju spora pred ICJ jest zajedničko djelovanje s Grčkom, što je teško postići zbog geopolitičkih odnosa i rivalstva koje je prisutno između dvije države. No, sukladno rješavanju sporova između drugih država kao što su Rumunjska-Ukrajina, ICJ ima nadležnost o odlučivanju proglašenja morskih zona, uzimajući u obzir značaj otoka u razgraničenju isključivih gospodarskih pojaseva drugih država (Çubukçuoğlu, 2014). Slučaj otoka Kastellorizo u razgraničenju granica na moru primjer je kako otoci mogu imati ključnu ulogu u provođenju jednostranih zahtjeva u vidu proširenja jurisdikcije nad morskim područjem i uživanja u suverenim pravima određene države (Köchler, 2020).

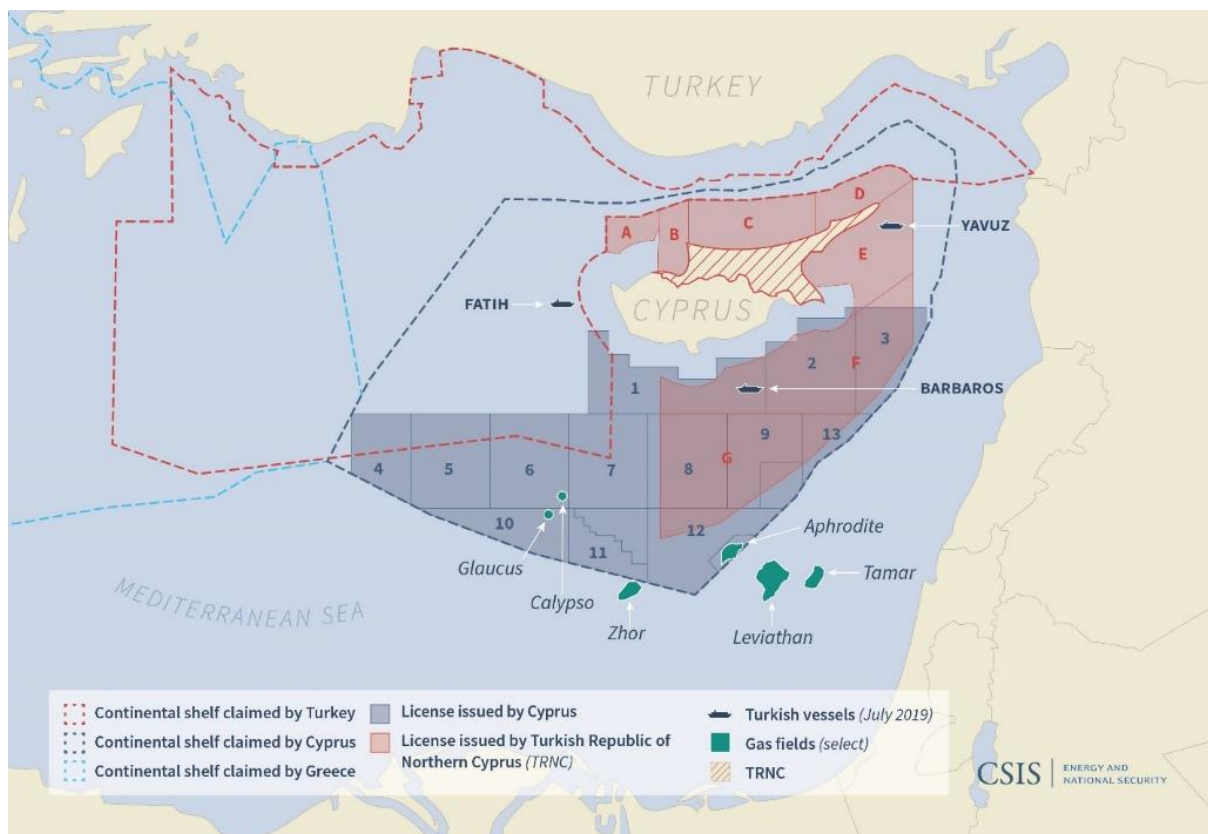
8.3. Turska politika u istočnom Sredozemlju

U posljednjem desetljeću Turska provodi asertivniju vanjsku politiku. Na vlasti u Turskoj je stranka AKP (tur. *Adalet ve Kalkınma Partisi*), pod vodstvom predsjednika Recepta Erdoğan. Tijekom drugog mandata vladajuća stranka počela je mijenjati svoje stavove. Od prozapadno orijentirane stranke, koja je težila pristupanju u Europsku uniju, zauzeo se stav okretanja Turske ka istoku. Tadašnji ministar vanjskih poslova Turske, Ahmet Davutoğlu opisao

je Tursku kao neovisnu globalnu silu koja zaslužuje poštovanje zapada te takvim stavom pridonijeo procesu deeupeizacije. Primjenjujući i zauzimajući ovakve stavove, uz povećanu asertivnost vanjske politike Turska je pojačavala vlastitu izoliranost u regiji. Kako bi zaštitila svoje nacionalne interese i pokazala regiji svoju moć, turska vlada iznijela je ratoborne pristupe prema državama u regiji, naročito prema Grčkoj, s kojom je u dugogodišnjim sukobima. Energetski resursi bitan su čimbenik za cijelu regiju, ali i za Tursku. Kako bi zaštitila vlastite interese i odrazila stav koji zauzima, 2018. godine turski brodovi presreli su brodove talijanske tvrtke *Eni* koja je istraživala plinska polja u ime vlade RoC-a. Istraživanje se provodilo u vodama koji su pod jurisdikcijom južnog dijela otoka, no ipak su obustavljena te je talijanska tvrtka bila prisiljena povući svoj istraživački brod. Nakon nešto više od godine dana, Turska je poslala dva istraživačka broda, *Fatih* i *Yavuz* u vode RoC-a. Europska unija osudila je ovakvo tursko ophođenje u regiji te je izrekla sankcije, no predsjednik Erdoğan odlučno brani turska prava unatoč upozorenjima od zapada (Taş, 2022). Sredinom kolovoza 2020. godine situacija u regiji je eskalirala. Turska je poslala istraživački brod *Oruç Reis* u vode otoka Kastellorizo, kojeg grčka smatra svojoj najistočnijom teritorijalnom točkom, a Turska zbog nepodržavanja režima otoka ne priznaje grčku jurisdikciju nad otokom. Sukob na moru izazvan je sudarom dvaju ratnih grčkih i turskih brodova te su navedene zemlje bile na korak do ratnog sukoba. Kompletnu eskalaciju u istočnom Sredozemlju spriječila je njemačka kancelarka Angela Merkel te je diplomatskim jezikom dovela do smirivanja napetosti između Grčke i Turske (URL13). S druge strane, Francuska je iskazala snažnu potporu Grčkoj, pritom zauzimajući vrlo oštar stav protiv Turske. Optužila je tursku vladu za poduzimanje jednostranih akcija kojima se ugrožava suverenitet Grčke te je zatražila izricanje restriktivnih mjera od strane Europske unije. Ankara tvrdi da Francuska želi povećati vlastiti utjecaj u istočnom Sredozemlju te na taj način iskoristiti smanjeni američki utjecaj u regiji. Potpora Francuske Grčkoj i RoC-u očitovala se i u izvođenju zajedničkih vježbi na moru, koje su se odvijale u spornim vodama i na taj način ugrozile turski suverenitet. Ankara je u nezavidnom položaju jer je potrebno povući pametne, vješte i odlučne diplomatske poteze, a je diplomacija *sine quo non* međunarodne politike. Takvim ishodom Turska bi prekinula vlastitu izolaciju u regiji, dodatno se istaknula kao jedna od najznačajnijih zemalja regije te smanjila mogućnosti Grčke i RoC-a da ostvare prednost u regiji (Ongun, 2021).

8.4. Aspiracije RoC-a

Uprava ciparskih Grka južnog Cipra (eng. *Greek Cypriot Administration of Southern Cyprus*, u daljnjem tekstu: GCASC) 1964. godine usvojila je Zakon o teritorijalnom moru kojim je određena širina teritorijalnog mora do 12 nautičkih milja. Popis određenih koordinata predan je 1993. godine Ujedinjenim narodima, a prihvaćen je 1996. godine. Konvencija o pravu mora ratificirana je 1988. godine od strane uprave GCASC-a te je neposredno donesen Zakon o isključivom gospodarskom i kontinentalnom pojasu. Navedeni zakon izmijenjen je 2004. godine, a promjena se očitovala u promjeni širine vanjske granice isključivog gospodarskog pojasa, koja je slijedila odredbe Konvencije o pravu mora. Drugim riječima, isključivi gospodarski pojas proglašen je do 200 nautičkih milja mjereći od osnove polazne crte. Zakon također nalaže i rješavanje problematike u slučaju preklapanja isključivog gospodarskog pojasa otoka Cipra s isključivim gospodarskim pojasom druge obalne države putem potpisivanja bilateralnih sporazuma između dvije države. U slučaju nemogućnosti postizanja rješenja takvim putem, granica na moru odredit će se korištenjem središnje crte, čiji će se položaj odrediti mjerenjem od osnovnih crta za određivanje teritorijalnog mora (Ozdem, 2019). Prema odredbama već spomenutog Zakona o isključivom i epikontinentalnom pojasu, GCASC ističe kako RoC uživa suverena prava u istraživanjima, iskorištavanju, očuvanju i upravljanju prirodnim resursima u vodama iznad i ispod morskog dna te u svrhu provođenja gospodarskih aktivnosti (The Exclusive Economic Zone and the Continental Shelf Laws 2004 and 2014).

Slika 7: Prikaz IGP-a otoka Cipra (plava isprekidana linija)

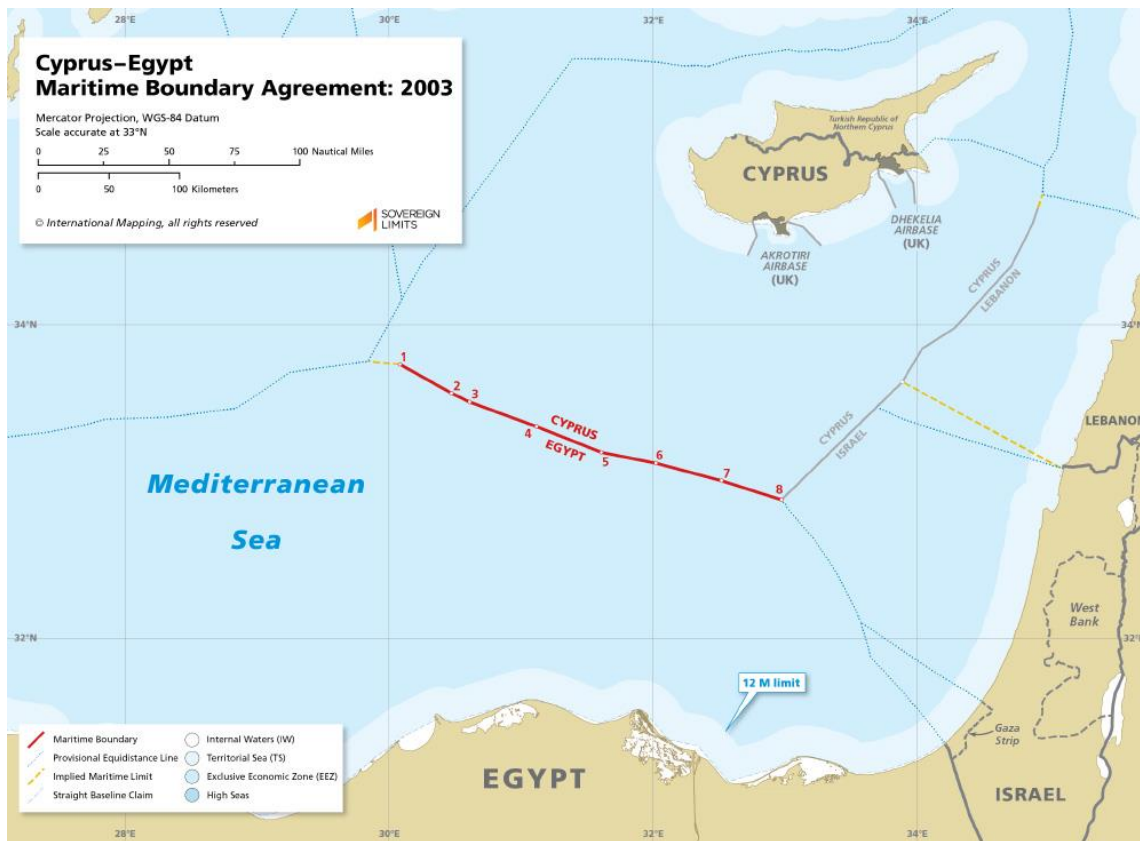
Izvor: CSIS, 2019

Južni dio otoka, kojim upravlja GCASC, prema odredbama međunarodnog prava smatra se jedinim predstavnikom cijelog otoka Cipra. Prilikom proglašavanja isključivog gospodarskog pojasa, RoC nije postupio prema načelima jednakosti te sjevernom dijelu otoka, odnosno TRNC-u nisu dodijeljena prava. Smatrajući se kao jedina legitimna vlada na otoku, RoC je započeo s jednostranim djelovanjem u vidu potpisivanja sporazuma o razgraničenju sa susjednim državama (Ozdem, 2019).

8.4.1. Bilateralna suradnja Egipta i RoC-a

Početak 2000-ih godina, nakon otkrivanja prvih zaliha prirodnog plina u regiji, potaknut mogućnostima razvoja energetske politike i ostvarivanju vlastitog prosperiteta, RoC započinje bilateralnu suradnju sa susjednim obalnim državama. Cilj je bio razgraničiti morske zone i odrediti granice jurisdikcije otočne države te uspostaviti pravni temelj za provođenje energetske istraživanja. Prva takva bilateralna suradnja postignuta je 2003. godine s Egiptom. U vidu suradnje dviju država, potpisan je Sporazum o razgraničenju isključivog gospodarskog

pojasa, kojim je postignuta demarkacija granica na moru između Egipta i RoC-a. Potpisani dokument slijedi odredbe međunarodnog prava mora, a stupio je na snagu u ožujku 2004. godine (Sahin, 2019). Prilikom razgraničenja korištena je metoda ekvidistance, odnosno povučena je središnja crta koju čini osam geografskih koordinata (Slika 5). Osim određivanja dosega uživanja suverenih prava, države potpisnice bilateralnog sporazuma donijele su odredbe o iskorištavanju prirodnih resursa. Naime, ako se pronađu zalihe i rezerve energetskog bogatstva, Egipat i RoC međusobno će surađivati i pregovarati o mogućnostima iskorištavanja istih. Također, sporazumom je određeno uključivanje i treće strane u slučaju da su zahtjevi treće države povezani s utvrđenom granicom. U tom slučaju, prije konačnog dogovora s trećom državom, država koja potpisuje sporazum dužna je obavijestiti drugu državu te se konzultirati s njom. Uvidjevši važnost razgraničenja granica na moru u svrhu razvoja obje države, Egipat je preuzeo inicijativu za potpisivanje sporazuma te je potpisan prvi sporazum takve vrste vezan za prostor Sredozemnog mora (Sporazum o razgraničenju isključivih gospodarskih zona, 2003). Tadašnji ministar vanjskih poslova Republike Turske, Mevlüt Çavuşoğlu, potpisani sporazum između Egipta i RoC-a proglasio je ništavnim i nelegitimnim (Shama, 2019). Prema potpisanom sporazumu Egipat je dobio manje morskog područja na koja ima pravo u slučaju primjene načela pravičnosti ili potpisivanja sporazuma o razgraničenju s Turskom. U slučaju demarkacije granica na moru između Egipta i Turske, Egipat bi proširio jurisdikciju na dodatnih 4600 kvadratnih milja. Dolaskom predsjednika Mohameda Morsija na vlast u Egiptu 2012. godine, poništen je sporazum o razgraničenju Egipta i RoC-a, jer su odredbe sporazuma išle na štetu Egipta. No, svrgavanjem Morsija državnim udarom 2013. godine, vlast je preuzeo tadašnji ministar obrane Abdel Fattah El-Sisi, koji je poništenu sporazum proglasio valjanim. Suradnjom s Grčkom i RoC-om, umjesto s Turskom, Egipat riskira površinu vlastitih morskih zona, odnosno djelovanje protiv vlastitih interesa (Sahin, 2019).

Slika 8: Razgraničenje isključivih gospodarskih zona Egipta i RoC-a

Izvor URL14

8.4.2. Bilateralna suradnja Libanona i RoC-a

Drugi bilateralni sporazum o razgraničenju granica na moru potpisali su RoC i Libanon 2007. godine. Sporazumom je određena „točka 1“ kao sjecište ciparske i libanonske granice. Vlada pod vodstvom GCASC-a ratificirala je sporazum 2009. godine, no libanonska nije, jer su primjećene tehničke pogreške. Libanonske vlasti uvidjele su problematiku u određivanju morske granice te da je Libanonu dodijeljeno manje prostora na koji polažu pravo prema odredbama Konvencije o pravu mora. Kako bi se ispravila pogreška, libanonska vlada donosi *Dekret 6433/2011*, koji šalje Ujedinjenim narodima zajedno s novim geografskim koordinatama o razgraničenju granica na moru. Novonastalo razgraničenje isključivog gospodarskog pojasa s Ciprom premješteno je u „točku 23“, odnosno sedamnaest kilometara jugozapadno od prvobitno određene točke 1 (Slika 6). Tim postupkom Libanon dobiva 860 km² morskog prostora za koje smatra da je pod državnim suverenitetom, no Izrael tvrdi kako polaže pravo na sporno područje, što dodatno zaoštrava izraelsko-libanonske odnose (Ismail, 2021).

Slika 9: Razgraničenje isključivih gospodarskih zona Libanona i RoC-a

Izvor: URL15

8.4.3. Bilateralna suradnja Izraela i RoC-a

Paralelno s navedenim događanjima, Cipar i Izrael su u prosincu 2010. godine potpisali bilateralni sporazum o razgraničenju granica na moru, uzimajući *točku 1* kao referentnu točku (Slika 7) (El Chami, 2022). Tadašnji libanonski ministar vanjskih poslova, Adnan Mansour, zajedno s libanonskom vladom izražava nezadovoljstvo potpisivanja Izraelsko-ciparskog sporazuma. Stoga upućuje pismo tada glavnom tajniku Ujedinjenih naroda, Ban Ki-Moonu u kojem potpisivanje sporazuma opisuje kao napad na libanonski suverenitet, gospodarska prava i kao prijetnju međunarodnom miru te ugrozu sigurnosti regije. Također je navedeno kako se Izraelsko-ciparski sporazum temelji na netočno određenim geografskim koordinatama, što se

odnosi i na referentnu točku 1. Prema Konvenciji o pravu mora, odnosno međunarodnom pravu, smatra se kako točka koja služi kao referentna vrijednost mora biti jednako udaljena od sve tri države, odnosno Cipra, Izraela i Libanona. Libanon tvrdi kako odredba međunarodnog prava nije ispoštivana te da se krajnje sjeverna točka dogovorena sporazumom, nalazi u vodama gdje Libanon ima pravo proglasiti isključivi gospodarski pojas (Ismail, 2021). Sukladno navedenom, dolazi do pomorskog spora između Izraela i Libanona, koji će postati jedan od glavnih uzroka nestabilnosti regije. Daljni tijek izraelsko-libanonskog spora bit će opisani u narednim poglavljima rada.

Slika 10: Razgraničenje isključivih gospodarskih zona Izraela i RoC-a

Izvor: URL16

8.5. Memorandum o razumijevanju Libije i Turske

Zbog postojećeg i već opisanog Egejskog spora, kao i osporavanja prava otoka na proglašenje isključivog gospodarskog pojasa, odnosi između Grčke i Turske narušeni su desetljećima. Provedba novih poteza u regiji istočnog Sredozemlja, kao što je planiranje izgradnje plinovoda *EastMed* ili osnivanje Istočno mediteranskog plinskog foruma, utjecalo je na mijenjanje geopolitičke slike regije i stvaranje novih saveza. Kako bi se suprostavila aktivnostima i planovima država u regiji koje su osnovale EMGF, Ankara uviđa potencijalnog saveznika u Libiji (Tsardanidis, 2019). U duhu provođenja aseritivnije vanjske politike i kao odgovor na planirane energetske projekte u regiji, Turska odgovara bilateralnom suradnjom s Libijom. Zajedno s Vladom nacionalnog jedinstva Libije Turska je 27. studenog 2019. godine potpisala Sporazum o razumijevanju, kojim je određeno razgraničenje između Libije i Turske te obećano pružanje vojne pomoći (Taş, 2022). Navedenim sporazumom Turska je prvenstveno dala odgovor na vlastito isključenje iz energetske planova država u regiji i nametnutu izolaciju te se suprostavila maksimalističkim težnjama Grčke u određivanju granica na moru (Çiraklı, 2022). Potpisivanje ovakvog sporazuma smatra se jednim od najkontroverznijih poteza turske vanjske politike povezanim s određivanjem granica na moru. Razgraničenje granica na moru i opseg morskog prostora koji je pripao pod jurisdikciju i Libije i Turske znatno se razlikuje od granica određenih kartom iz Seville (Ongun, 2021). Umjesto uske zone na koju je Turska ograničena, sporazumom je određena okomita crta u odnosu na Sredozemlje, koja je razgraničila morski prostor između Libije i Turske (Çiraklı, 2022). Prilikom demarkacije granica na moru zanemarila se odredba da i otoci sudjeluju u razgraničenju, stoga grčki Karpatos, Kastellorizo, Kreta i Rodos nisu uzeti u obzir. Takvim potezom Turska još jednom potvrdila vlastiti stav o režimu otoka te ostvarila pravo na područja zapadno od 28. meridijana, koja se preklapaju s područjem za koja Atena tvrdi da su pod grčkom jurisdikcijom. Osporavajući ovakvo diplomatsko djelovanje, Atena je sporazum proglasila nevažećim, ističući kako isti narušava grčki suverenitet i grčka suverena prava u regiji. Osim Grčke, Egipat, Europska unija i RoC libijsko-turski sporazum također smatraju nelegitimnim, jer se protivi odredbama međunarodnog prava mora te narušava mir i stabilnost regije (Fahmy, 2020).

Slika 11: Razgraničenje isključivih gospodarskih zona Libije i Turske

Izvor: izrađeno prema podacima DIVA-GIS, URL1 i Memorandumu o razumijevanju između Libije i Turske

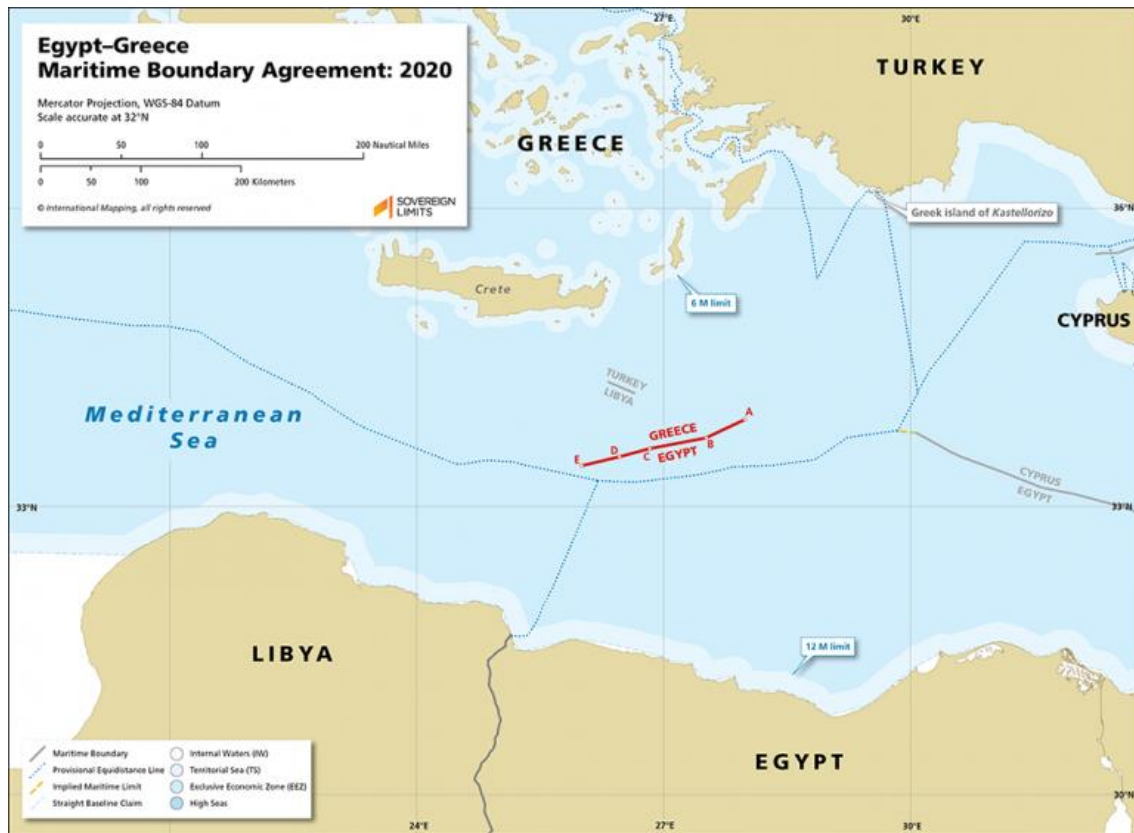
Potpisivanjem Sporazuma o razumijevanju, Turska je htjela potaknuti Egipat i Izrael da ponište sporazume s RoC-om o razgraničenju isključivih gospodarskih pojaseva te pokušati prekinuti vlastitu izolaciju. Naime, Turska se želi uključiti u projekte planiranja iskorištavanja regionalnog energetskeg bogatstva, no zbog provođenja agresivne i aseritvne vanjske politike predsjednika Erdoğan, Turska ostaje diplomatski izolirana među državama regije. Unatoč prijetnjama zapadnih država i sankcija Europske unije, Ankara ističe kako će braniti turska prava u istočnom Sredozemlju. Provođenje ovakve vanjske politike pod palicom predsjednika Erdoğan, Turska povećava vlastitu izoliranost po pitanju sudjelovanja u projektima i odlukama glede energetskeg bogatstva regije. Današnje turske nacionalne težnje oblikovane su sukladno zlatnom dobu Osmanskog carstva u 16. stoljeću, kada je istočno Sredozemlje bilo „osmansko jezero“. Provođenjem poltike neosmanizma Ankara predstavlja vlastite maksimalističke zahtjeve po pitanju uživanja suverenih prava u morskom području, određivanja morskih zona i podjeli jurisdikcije (Işeri i Bartan, 2019).

Multilateralna konferencija Europskog vijeća na kojoj se raspravljalo o vanjskoj politici istočnog Sredozemlja održana je početkom listopada 2020. godine. Europsko vijeće pozvalo je Tursku na suzdržavanje od provođenja jednostranih odluka, povrede i kršenja međunarodnog prava te ugroze spornih voda Grčke ili RoC-a. Također se poziva na mirno rješavanje problematike razgraničenja te korištenje diplomacije po pitanju sigurnosti, energije i gospodarske suradnje država regije (URL17). Određene države Europske unije, kao što su Austrija, Češka, Francuska, Irska i Luksemburg zalagale su za izricanje sankcija Turskoj zbog kršenja suverenih prava Grčke i RoC-a, dok su se Finska, Italija, Nizozemska, Njemačka, Španjolska i Švedska, zalagale za dijalog i sprječavanje eskalacije sukoba (Jiménez García-Carriazo, 2021). Iako je Europskoj uniji cilj zaštititi dvije države članice, također je važno i održavati mirne odnose s Turskom, zbog strateških interesa u istočnom Sredozemlju. Sukladno tome, Europa podržava zasjedanja između Ankare i Atene s ciljem dogovora o demarkaciji granica na moru i određivanja isključivih gospodarskih pojaseva dviju zemalja, poštujući pritom međunarodno pravo i interese Europske unije (URL17).

8.6. Memorandum o razumijevanju Egipta i Grčke

Pitanje određivanja granica na moru između Egipta i Grčke javilo se u ranim 2000-im godinama, no do bilateralne suradnje između dvije navedene države došlo je tek 2020. godine. Tijekom godina vođeni su pregovori u dobroj vjeri, no na realizaciju istih utjecali su razni čimbenici, kao što su geografska obilježja Grčke i prisutnost treće strane, odnosno Turske. Skup navedenih razloga izazivao je političke nedoumice, kao i pravne poteškoće u vidu razgraničenja morskih zona (Fahmy, 2020). Promjena geopolitičkog krajolika regije dovela je do stvaranja novih saveza i novih diplomatskih ustupaka. Potpisivanje libijsko-turskog Memoranduma o razumijevanju bio je znak za otvaranje ponovnog pitanja razgraničenja između Egipta i Grčke. Sporazum je potpisan u Kairu početkom kolovoza 2020. godine te se za razliku od libijsko-turskog sporazuma, temelji na odredbama Konvencije o pravu mora. Razgraničenje je postignuto korištenjem modificirane središnje linije, koju čini pet dogovorenih točaka između 26. i 28. meridijana (Slika 9). Prilikom određivanja granica na moru, grčki otok Kastellorizo, kao jedan od temelja sukoba grčko-turskog sukoba, nije uključen u sami proces demarkacije granica. Sukladno odredbama Konvencije o pravu mora, središnja linija određivala se od Krete

i Rodosa, a ne od kopnenog teritorija Grčke, čime se još jednom ističe jasan grčki stav o režimu otoka (Baran, 2020).

Slika 12: Razgraničenje isključivih gospodarskih zona Egipta i Grčke

Izvor: URL18

Turska je obustavljanjem započetog istraživanja i opozivom poslanog istraživačkog broda *Oruç Reis* pokazala spremnost suradnje i ponovno pokretanje pregovora s Grčkom, no Atena je ovakvim diplomatskim potezom poništila moguću suradnju. Osim izostavljanja Kastelloriza, grčka strana pristala je i na prilagođavanje središnje linije u korist Egipta, ne proširivši granicu istočno od obale otoka Rodosa. Takvim potezom Egipat je ostavio prostora za moguću suradnju i demarkaciju granica na moru s Turskom. Postizanjem bilateralnog dogovora s Egiptom Grčka nije dobila punu potporu zapadnih saveznika, osobito Francuske. Podržavanje novonastalog međunarodnog ugovora iznimno je važno za projiciranje i djelovanje istog (URL19). Povodom suradnje dvije države oglasila se i Ankara, tvrdeći kako Egipat i Grčka nemaju zajedničku granicu na moru, stoga je sukladno navedenoj činjenici sporazum proglasila nevažećim. Tursko ministarstvo vanjskih poslova u priopćenju je navelo kako će Turska braniti vlastite nacionalne interese u regiji, ali i prava ciparskih Turaka, odnosno TRNC-a (URL20).

Atena ističe kako je potpisani sporazum u potpunosti proveden prema normama međunarodnog prava te da kao takav može postati model za buduća razgraničenja između država u regiji kojima je cilj poštivati odredbe Konvencije o pravu mora (Ioannides i dr., 2021).

9. Rješavanje međunarodnih pomorskih sporova

Konvencija o pravu mora u međunarodnom pravu predstavlja „ustav mora i oceana“, uspostavlja pravni poredak za djelovanje na morskom području te određuje prava i obveze obalnih država (Fahmy, 2020). Pomorski granični sporovi zauzimaju značajnu važnost na međunarodno pravnoj sceni, jer obalne države teže proširenju jurisdikcije i većem uživanju suverenih prava. Ostvarivanjem navedenog, obalna država polaže pravo na iskorištavanje i upravljanje morskim područjem, ali i na raspolaganje živim ili neživim resursima (Østhagen, 2020). Zbog povijesnih rivalstava, nestabilnih geopolitičkih odnosa, konfiguracije same regije te velikog broja obalnih država u regiji, istočnim Sredozemljem dominira prisutnost pomorskih sporova. Prema odredbama Konvencije o pravu mora, obalne države između kojih se odvija pomorski spor imaju mogućnost odabira načina rješavanja istog. Konvencija poziva na rješavanje spora mirnim putem, sukladno s odredbama međunarodnog prava mora te na očuvanje pravde, međunarodnog mira i sigurnosti (čl. 2., st. 3., NN 15/1993). Državi koja pristupa Konvenciji o pravu mora, omogućava se odabir jednog ili više nadležnih tijela za rješavanje sporova povezanih s primjenom ili tumačenjem Konvencije. Prvo nadležno tijelo je Međunarodni sud za pravo mora (eng. *International Tribunal for the Law of the Sea*, u daljnjem tekstu: ITLOS), osnovan na zasjedanju Treće konferencije Ujedinjenih naroda o pravu mora. Drugo nadležno tijelo je Međunarodni sud pravde (eng. *The International Court of Justice*, u daljnjem tekstu: ICJ), glavno pravosužno tijelo UN-a, koje ima jurisdikciju u rješavanju svih sporova nastalih u međunarodnom pravu te treće nadležno tijelo, Stalni arbitražni sud (eng. *Permanent Court of Arbitration*) (Kapsi, 2019). Problem razgraničenja moguće je riješiti pregovorima, potpisivanjem bilateralnih sporazuma ili iznošenjem predmeta pred jednim od navedenih sudova. Prema provedenim studijama, više od 90 % granica na moru uređeno je bilateralnim sporazumima obalnih država. U slučaju nemogućnosti provođenja načela dobre vjere i postizanju kompromisa među strankama, slučaj se iznosi pred odabrani sud (Østhagen, 2020). Pokretanje postupka pred nadležnim sudom nije moguće započeti jednostranom odlukom jedne države koja je uključena u pomorski spor, nego je potrebna suglasnost svih država između kojih se spor vodi. No, čak i ako države daju potrebnu suglasnost, nitko ne može

jamčiti da će se poštivati i primijeniti odluka koju će sud presuditi. Ovakav mehanizam upućuje na propuste međunarodnog prava, jer ne postoje odredbe koje će omogućiti prisilno izvršenje. Sukladno tome, pojas isključive gospodarske zone ugrožen je nedostatkom učinkovitih načela zaštite u međunarodnom pravu (Koulouris, 2020).

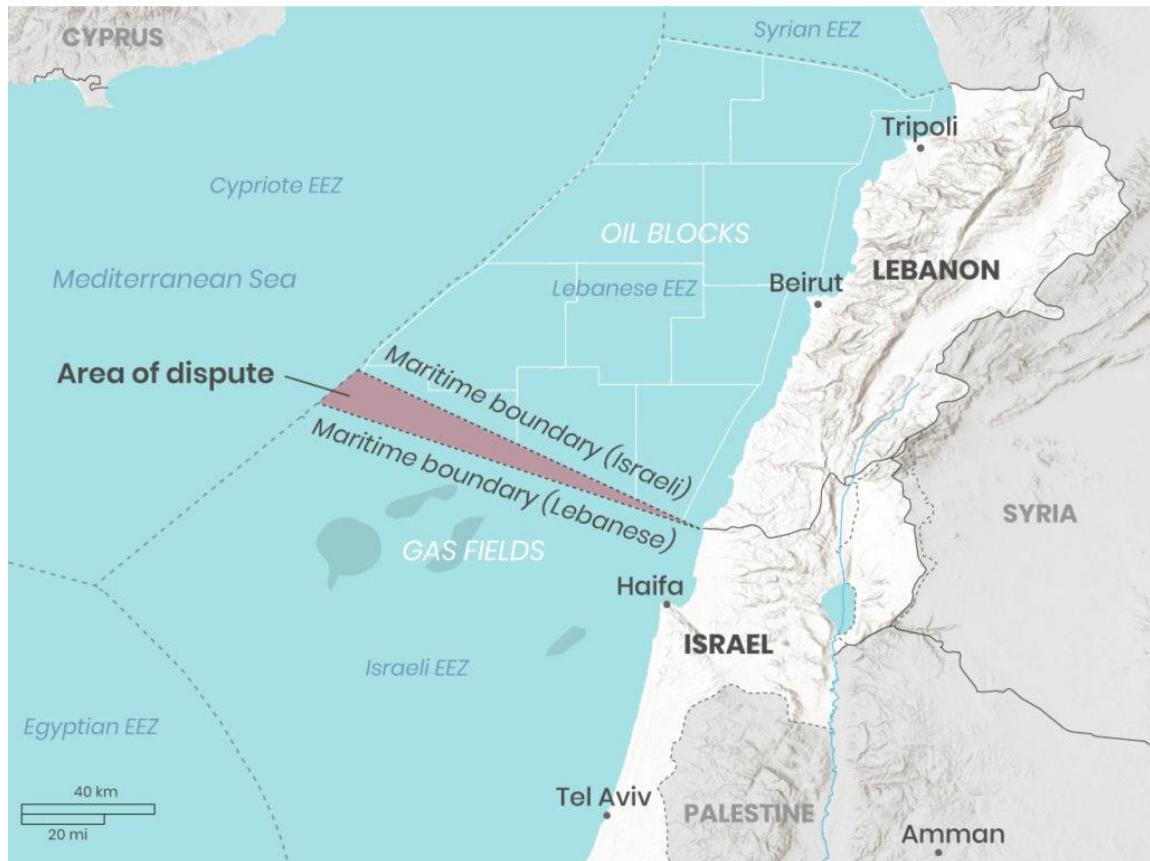
9.3. Početak pregovora Izraela i Libanona

Kao što je prethodno navedeno i objašnjeno, između Izraela i Libanona ne postoje diplomatski odnosi, a takvoj situaciji prethodila su događanja u drugoj polovici 20. stoljeća. Napetosti u regiji dodatno su se povećale 2009. godine otkrivanjem zaliha prirodnog plina 2009. godine u isključivim gospodarskim pojasevima Cipra, Izraela i Libanona. Sukladno navedenom, odnosi između Izraela i Libanona su se dodatno zamrsili te je došlo do novog zaoštavanja ionako narušenih odnosa. Obje države, s ciljem ostvarivanja što veće jurisdikcije iznijele su maksimalističke zahtjeve u demarkaciji granica. Takav potez smatra se zaštitom vlastitih nacionalnih interesa i Izraela i Libanona. No, nemogućnost pronalaska rješenja diplomatskim putem dovodi do pokretanja i nastanka novog pomorskog spora u istočnom Sredozemlju (Hašil, 2022).

9.3.1. Američko posredovanje u pregovorima između Izraela i Libanona

Zbog nemogućnosti međusobne suradnje i dogovora između Izraela i Libanona, bilo je neizbježno upletanje treće strane, odnosno Sjedinjenih Američkih Država, kao posrednika i voditelja pregovora u rješavanju proplematike razgraničenja granica na moru (Hašil, 2022). Libanon, potpisnik Konvencije o pravu mora, podržava implikacije međunarodnog prava mora te zagovara posredovanje UN-a kao voditelja pregovora. Dodatna pravna komplikacija mogla bi se stvoriti obzirom da Izrael nije jedna od zemalja potpisnica Konvencije. Iz tog razloga, američka diplomacija odabrana je kao treća strana u posredovanju između Izraela i Libanona. Tadašnji američki predsjednik, Barack Obama, imenuje posebnog izaslanika za Libanon i Siriju, Frederica Hofa (URL17). Hof se nalazio na čelu pregovaranja od 2010. do 2012. godine. U tom vremenskom razdoblju kao kompromis, predložena je nova crta razgraničenja spornog područja, takozvana *Hof linija*. Novopredložena linija određena je korištenjem središnje crte,

odnosno metodom koja je propisana odredbama međunarodnog prava mora. Sporno područje razgraničeno je u omjeru 45:55, gdje bi Izraelu pripalo 370 km², a Libanonu 490 km² bez osporavanja libanonskog suvereniteta nad cijelim područjem. Izraelska strana bila je spremna na kompromis, no libanonska vlada, pod utjecajem Hezbollaha nije pristala na ovakvo rješenje te se izraelsko-libanonski pomorski spor nastavio (El Chami, 2022).

Slika 13: Prikaz spornog područja između Izraela i Libanona te predložene linije razgraničenja isključivih gospodarskih zona

Izvor: URL18

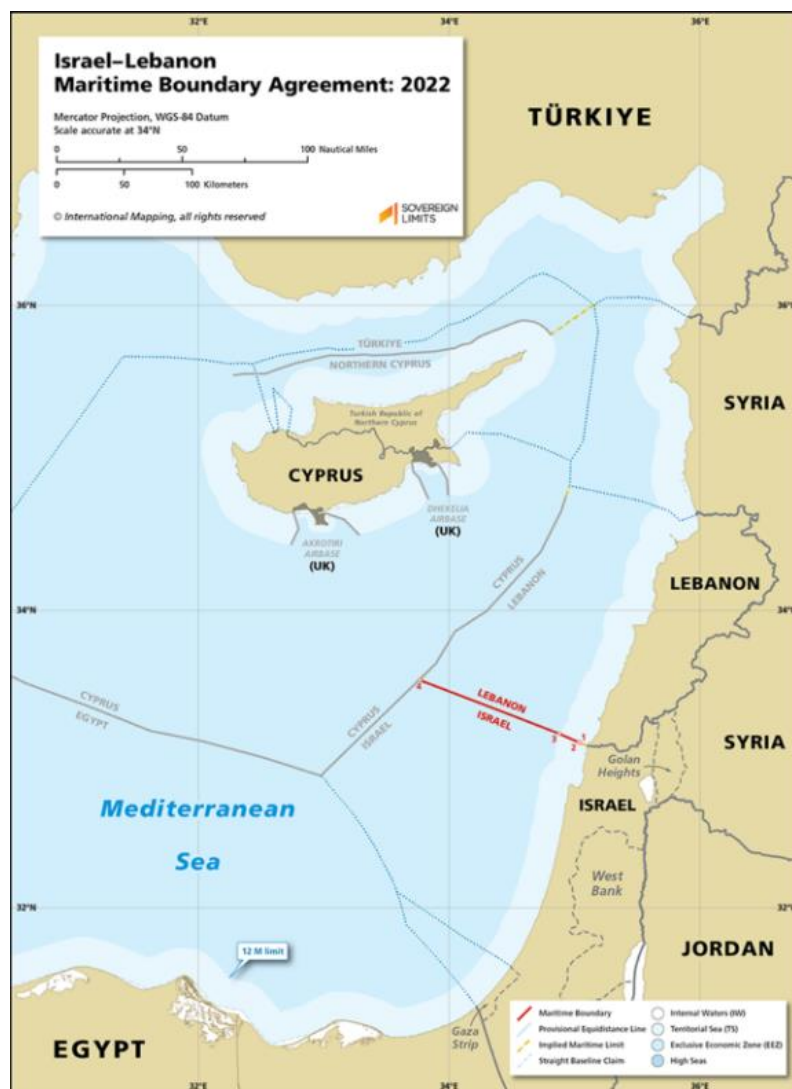
Tijekom pokušaja dogovaranja Izraela i Libanona pod vodstvom američke diplomacije, Libanon je zatražio od Hidrografskog ureda Ujedinjenog kraljevstva (eng. *United Kingdom Hydrographic office*, u daljnjem tekstu: UKHO) studiju o određivanju geografskih koordinata granica na moru. UKHO prema provedenim studijama predlaže tri crte razgraničenja južnije od linije 23. Prvi prijedlog određen je linijom sredine, ne uzimajući u obzir izraelski otok Tekhelet, čime bi Libanon dobio 1350 km². Drugi prijedlog djelomično uzima u obzir Tekhelet te bi Libanon dobio 500 km² morskog prostora, a treći prijedlog određen je linijom okomitom na obalu te bi Libanon potencijalno mogao dobiti 200 km². Ovakvim rezultatima Libanon maksimalizira svoje zahtjeve te određuje novu liniju, *liniju 29*, koja će se naći u središtu

budućih potencijalnih pregovora. Ranije predložene *linija 23* i *Hofova linija*, prelazile su preko plinskog polja *Qana*, za koje Libanon smatra da se u potpunosti nalazi u libanonskim vodama, a novoodređena linija 29, prelazi preko plinskog polja *Karish*, za koje Izrael smatra da u potpunosti treba biti pod izraelskom vlašću (El Chami, 2022).

Libanonska vlada nije htjela odstupiti od svog maksimalističkog stava o određivanju granice na moru prema liniji 29, što je naposljetku dovelo do zaustavljanja djelovanja američke diplomacije za vrijeme Trumpova mandata. Dolaskom Joe Bidena na mjesto američkog predsjednika, Hochstein u lipnju 2022. godine odlazi u Beirut kako bi ponovno započeo pregovore između Izraela i Libanona. Poznavajući stavove obje zastupljene stranke, smatralo se da će brzo djelovati. No, situacija se promijenila zahvaljujući događajima koji su prethodili. Libanon polaže pravo na plinsko polje *Karish*, vodeći se linijom 29, dok Izrael ima u planu provoditi istraživanja u *Karishu*. Napetosti su dosegle vrhunac kada je početkom lipnja 2022. godine u izraelske vode došla plinska platforma *Energean Power* te započela s istraživanjem i traženjem plina u *Karishu* (URL20). Iz Beiruta je stiglo upozorenje o provođenju aktivnosti izraelskog koncesionara u spornom morskom području. Hassan Nasrallah, vođa Hezbollaha, dao je jasna upozorenja i stav povodom istraživanja plina u polju *Karish*, zahtjevajući da se aktivnosti obustave dok granice na moru između Izraela i Libanona ne budu konačno određene. Izraelska vlada odgovorila je kako je spremna braniti vlastitu imovinu, što se odnosilo na polje *Karish*. Takav stav zauzima sukladno libanonskom obraćanju Ujedinjim narodima 2011. godine i dostavljenoj dokumentaciji u kojoj je linija 23 uzeta kao linija razgraničenja. Izrael nije obustavio aktivnosti i istraživanja plina, a kao odgovor Hezbollah je poslao tri nenaoružane bespilotne letjelice prema izraelskoj platformi. Letjelice su srušene od izraelske strane, no iako su se napetosti povećale, nastavili su se pregovori o demarkaciji granice na moru (URL23). Početkom listopada 2022. Hochstein je izraelskoj i libanonskoj vladi poslao konačni prijedlog o određivanju razgraničenja. Izraelska vlada sljedećeg dana prihvatila je Hochsteinov prijedlog, bez iznošenja prijedloga pred *Knesset*, odnosno izraelski parlament. Države potpisnice, kao znak prihvaćanja odredbi potpisanog bilateralnog sporazuma, dužne su pojedinačno odgovoriti američkoj diplomaciji o prihvaćanju istog. Također, potrebno je uputiti i pismo Ujedinjim narodima s točno određenim geografskim koordinatama razgraničenja teritorijalnog mora te isključivog gospodarskog pojasa. Dan kad američka diplomacija zaprimi pisma ugovornih stranaka te odgovori priopćenjem o ispunjenju obveza, Sporazum o razgraničenju granica na moru između Izraela i Libanona stupit će na snagu (URL24).

9.3.2. Izraelsko-libanonski sporazum

Dogovor o razgraničenju granice na moru između Izraela i Libanona postignut je 11. listopada 2022. godine. Izraelski premijer Yair Lapid i libanonski predsjednik Michel Aoun zasebno su potpisali sporazum 27. listopada 2022. godine. Obje države potpisnice su izjavile kako sporazum podržava i izraelske i libanonske nacionalne interese. Potpisani sporazum između izraelske i libanonske vlade formuliran je u obliku pisma Sjedinjenih Američkih Država te se sastoji od četiri odjeljka. U prvom odjeljku definirana je i točno određena trajna i pravična granica na moru. Drugi odjeljak navodi uvjete istraživanja energetske bogatstva, a u trećem odjeljku govori se o zalihama koje bi mogle biti pronađene u budućnosti. Posljednji odjeljak odnosi se na ratifikaciju sporazuma te stupanje na snagu istog.

Slika 14: Razgraničenje isključivih gospodarskih zona Izraela i Libanona

Izvor URL25

Kao metoda određivanja granice na moru između Izraela i Libanona korištena je metoda središnje crte. Prema navedenoj metodi granica na moru središnja je linija čija je točka jednako udaljena od najbližih točaka polaznih crta od kojih se mjeri širina teritorijalnih voda. Sukladno tome, za crtu razgraničenja uzeta je ranije spomenuta linija 23, koja zahvaća krajni južni dio plinskog polja *Qana* (Slika 11). Libanonu je dozvoljeno istraživanje nad navedenim poljem, iako se dio proteže u vode izraelskog gospodarskog pojasa. Sporazumom se također uređuju i izraelska prava koja polaže u polju *Qana*, bez libanonskog utjecaja i uključivanja u proces (Singh i Rajiv, 2022). Iako je *Qana* svojim najvećim dijelom u vodama isključivog gospodarskog pojasa Libanona, Izrael će uživati vlastita prava, dobivajući tantijemu. Buduće dogovore Izrael će ugovarati s međunarodnim konzorcijem, koji provode istraživanje, odnosno s najvećim partnerom u konzorciju, francuskom tvrtkom *Total Energy*. Suradnja između Izraela i tvrtke Total temeljit će se na ugovoru, a Libanon neće imati nikakva prava niti obveze u dogovorima. Istraživanje plina u vodama izraelskog gospodarskog pojasa početak će se obavljati tek nakon što konzorcij dobije dopuštenje izraelske vlade (URL24). Obje strane sporazumjele su se oko sprječavanja jednostranog iskorištavanja resursa jedne strane. U resurse se ubrajaju, osim ugljikovodika, druge mineralne naslage kao što su pijesak i šljunak. Donošenjem takve odluke uspostavljen je sustav obavještanja i izvještanja o provođenju aktivnosti druge strane (Singh i Rajiv, 2022).

Potpisivanje sporazuma između Izraela i Libanona vrlo je značajan korak, ne samo za cijelu regiju, nego i za globalnu geopolitičku scenu. Osim provođenja vladavine međunarodnog prava, sporazum će omogućiti i regionalnu gospodarsku suradnju (Singh i Rajiv, 2022). Rješavanjem jednog od najvažnijih vanjskopolitičkih problema, Libanon može postati privlačna zemlja za strane ulagače. Mnoge internacionalne tvrtke nisu željele započinjati s istraživanjima plina u plinskom polju *Qana* dok se granični spor ne riješi. Dolazak stranih ulagača, otkrivanje plina u *Qani*, kao i daljni transport u zemlje izvoznice, naročito bi bilo značajno za libanonsko gospodarstvo. Libanonska vlada u tome vidi slamku spasa za izlazak iz ekonomske krize, koja je pogodila Libanon (Hašil, 2022). Također, dolaskom stranih ulagača povećala bi se i sigurnost u regiji, jer bi se smanjila mogućnost napada Hezbollaha na Izrael, zbog međunarodnog ugleda, a i neometanja istraživanja prirodnog plina. Zahvaljujući djelovanju američke diplomacije te kompromisu između izraelske i libanonske vlade, sklopljen je sporazum koji je koristan za obje države. Ovakav povijesni iskorak bio je prekretnica u odnosima između Izraela i Libanona te početak za stvaranje diplomatskih odnosa i ostvarivanje gospodarskog napretka regije, kao i njezine stabilizacije (URL24).

10. Zaključak

Sredinom prošlog stoljeća javlja se potreba za uređenjem prava mora i određivanja jurisdikcije obalnih država na morskom području. Kao rezultat zasjedanja konferencija Ujedinjenih naroda, 1982. godine utemeljena je Konvencija o pravu mora, kodificirano djelo, koje se smatra predstavnikom međunarodnog prava mora. Osim određivanja prava i dužnosti obalnih država, Konvencija je izrodila i novi pojam, isključivi gospodarski pojas. Iako je relativno mlad pojam u međunarodnom pravu mora, ima vrlo važno značenje za obalne države. Peti dio Konvencije o pravu mora definira pojam isključivog gospodarskog pojasa, opisuje prava, nadležnosti i dužnosti obalne države, ali i drugih država u istom te propisuje rješavanje pomorskih sporova.

Regija istočnog Sredozemlja bogata je sukobima, međudržavnim i unutardržavnim sukobima te je poprište regionalnih nadmetanja. Uz sedamdesetogodišnje arapsko-izraelske sukobe, neriješeno ciparsko pitanje, Egejski spor te provođenje sve asertivnije turske vanjske politike u zadnjem desetljeću, regija je pozornica dugogodišnjih sukoba, nestabilnosti i stalno prisutnih napetosti međunarodne političke scene. Takvo političko okruženje utjecalo je i na pitanje razgraničenja morskog prostora između obalnih država. Proces određivanja granica na moru vrlo je važno pitanje svake obalne države, jer se proglašavanjem isključivog gospodarskog pojasa, povećava jurisdikcija obalne države, koja u pojasu uživa suverena prava u vidu iskorištavanja živih i neživih resursa.

Upravo su neživi resursi razlog promjene geopolitičke slike regije 2010. godine, kad dolazi do prvih značajnijih otkrića rezervi i zaliha prirodnog plina. Energetska politika u istočnom Sredozemlju ima dvojak utjecaj, jer može dovesti do jačanja regionalne suradnje i poslužiti kao katalizator mira, ali isto tako može biti razlog stvaranja novih napetosti. Sukladno otkriću, pitanje razgraničenja morskih zona dobilo je još veću važnost među obalnim državama. No, zauzimanje maksimalističkih stavova i dugogodišnji neriješeni sporovi među pojedinim državama regije, otežali su proces demarkacije granica na moru. Manjkavost pravnog sustava i različito tumačenje odredbi Konvencije, dovodi do zauzimanja različitih stavova obalnih država. Iako su propisane norme za rješavanje pomorskih sporova, ne postoji univerzalno rješenje koje će se moći primijeniti u svim slučajevima i na svim prostorima, zbog postojanja specifičnih uvjeta. Zbog konfiguracije same regije istočnog Sredozemlja i velikog broja obalnih država koje zauzimaju maksimalističke stavove pri razgraničenju granica na moru, dolazi do preklapanja morskih zona, što nadalje uzrokuje pokretanje pomorskih sporova. Konvencija o

pravu mora omogućava rješavanje sporova putem posebno osnovanog Međunarodnog suda za pravo mora ili Međunarodnog suda pravde.

Dugogodišnji Egejski spor između Grčke i Turske rezultat je upravo različitog tumačenja pravnih odredbi i/ili protivljenja jedne strane. Nemogućnost rješavanja spora u Egejskom moru jedan je od vitalnih problema istočnog Sredozemlja, koji utječe na razgraničenje između država regije. Sljedeći značajan problem je neriješeno ciparsko pitanje, koje prvenstveno utječe na određivanje isključivog gospodarskog pojasa Cipra, a zatim i na razgraničenje s ostalim obalnim državama. Loša i nevješta diplomacija između država regije odraz je nemogućnosti regionalne suradnje te dolazi do stvaranja raznih političkih saveza, kako bi se ostvario mir i postigao prosperitet u regiji. U takve saveze nisu uključene sve države regije, a prisutnost globalnih aktera dodatno pogoršava ionako narušene odnose u regiji. No, s druge strane, diplomacija jakih globalnih aktera može dovesti do rješavanja dugogodišnjih pomorskih sporova, kao u slučaju Izraela i Libanona.

Određivanje granica na moru u istočnom Sredozemlju je multilateralan proces, stoga iziskuje multilateralnu suradnju obalnih država. Proces razgraničenja složeniji je i zbog geopolitičke slike regije, stalno prisutnih napetosti, zategnutih diplomatskih odnosa između država te neriješenih povijesnih pitanja. Sukladno navedenom, bez odstupanja od političkih sukoba država regije, gotovo je nemoguće započeti zajedničke pregovore između istih. Nepostizanje donošenja zajedničke odluke i regionalne suradnje, onemogućit će regiji ostvarivanje prosperiteta te povećati daljnje sukobe i nemire između država regije.

Literatura i izvori

- Akgün, C. (2010). The Case of TRNC in the context of Recognition of States under International Law, *Ankara Bar Review*, 3 (1) , 7-18.
<https://dergipark.org.tr/en/pub/abr/issue/47974/606945>
- Andreone, G. (2015). "The Exclusive Economic Zone", u: *The Oxford Handbook of the Law of the Sea*, ur. Donald Rothwell, Oxford University Press, Oxford, 159-180,
<https://doi.org/10.1093/law/9780198715481.003.0008>
- Apostolidi, C. (2018). Eastern Mediterranean triangles, causes and prospects of Israel, Greece, Cyprus and Egypt, Greece, Cyprus cooperation, diplomski rad, Department of Political Studies and International Relations, Corinth.
- Avar, J. i Lin, Y. C. (2019). Aegean Disputes Between Turkey and Greece: Turkish and Greek Claims and Motivations in the Framework of Legal and Political Perspectives, *International Journal of Politics and Security*, 1(1), 57-70.
- Baletić, M. (1982): Ispunjenje zavjeta ili povratak Židova u zemlju Izraelovu, *Globus*, Zagreb.
- Baran, D. (2020). The Legal Aspects of the Eastern Mediterranean Crisis, *Al Sharq Strategic Research*.
- Bardakçı, M. (2022). Turkey and the Major Powers in the Eastern Mediterranean Crisis from the 2010s to the 2020s, *Comparative Southeast European Studies*, 70(3), 516-539.
<https://doi.org/10.1515/soeu-2021-0071>
- Berić, E. (2018). Politics of memory in the Turkish Republic of Northern Cyprus. *Pro tempore*, (13), 12-19. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/220110>
- Caracciolo, M. C. i Leanza, U. (2014). The Exclusive Economic Zone, u: *The IMLI Manual on International Maritime Law: Volume I: The Law of the Sea*, ur. David Joseph Attard, Oxford.
- Chrysochou, P. i Siousiouras, G. (2014). The Aegean Dispute in the Context of Contemporary Judicial Decisions on Maritime Delimitation, *Laws*, vol. 3, 12–49;
doi:10.3390/laws3010012
- Çıraklı, M. (2022). High Time for Dialogue in the Eastern Mediterranean, *Horizons*, no. 20, 230-240.
- Çubukçuoğlu, S. S. (2014). Turkey's Exclusive Economic Zone in the Mediterranean Sea: The Case of Kastellorizo, diplomski rad, The Fletcher School of Law and Diplomacy, Tufts University, Boston.
- Dilek, E. (2023). Turkey's Foreign Policy in the Eastern Mediterranean: Peacemaking in Cyprus at a Crossroads, *IPC-Mercator Analysis*,
<https://ipc.sabanciuniv.edu/Content/Images/CKeditorImages/20230313-10033602.pdf>
- Dilek, K. (2019). The Cyprus Conflict: Searching for a Solution to the Dispute over Exclusive Economic Zone in the Mediterranean Sea, *Proceedings of the International Congress on Business and Marketing*, Maltepe University, Istanbul.

- Doğan, U. (2019). Aegean sea continental shelf (Greece v. Turkey), diplomski rad, Corvinus University of Budapest, Budapest.
- Dundua, N. (2007). Delimitation of maritime boundaries between adjacent States, The Nippon Foundation Fellowship.
- El Bassoussy, A. (2018). East Mediterranean Gas: A New Arena for International Rivalry, *Esmerald Insight*, Review of Economics and Political Science, Vol 3., Issue 2.
- El Chami, R. (2022). Natural Gas Issues in the Eastern Mediterranean: The Case of the Israeli-Lebanese Conflict, *Fondation pour la Recherche Stratégique*, No 34/22.
- Fahmy, W. (2020). The conundrum of delimitation of maritime boundaries in the Eastern Mediterranean: The Greece-Egypt Agreement in the face of Turkey-Libya Agreement, *Pro Justitia*, doi: <https://doi.org/10.26262/pj.v3i3.7957>
- Gat, M. (2018). Joseph Sisco: the driving force behind the quest for an Israel–Egypt peace settlement, 1969–1971, *Israel Affairs*, 24:1, 62-83, doi: 10.1080/13537121.2017.1398465
- Goodman, C. (2017). Rights, Obligations, Prohibitions: A Practical Guide to Understanding Judicial Decisions on Coastal State Jurisdiction over Living Resources in the Exclusive Economic Zone, *The International Journal of Marine and Coastal Law*, doi:10.1163/15718085-12323082
- Guilfoyle, D. (2011). The Mavi Marmara Incident and Blockade in Armed Conflict, *British Yearbook of International Law*, Volume 81, 171-223, <https://doi.org/10.1093/bybil/brr002>
- Güneş, Ş. A. (2017). Aegean Sea Territorial Waters Issue; u Turkish Foreign Policy. ur. Pinar Gozen Ercan, Palgrave Macmillan, London, 303-320, doi: 10.1007/978-3-319-504513_15
- Havel, B. (2013): Arapsko-izraelski sukob, Ljevak, Zagreb.
- Havel, B. (2023). Izrael – podrijetlo i nastanak naziva židovske države. *Nova prisutnost*, XXI (1), 97-117. <https://doi.org/10.31192/np.21.1.6>
- Haşil, H. (2022). Lebanon – Israel Maritime Border Agreement: From the Line of Tension to the Regional Stability, *Policy Brief 226.*, Preuzeto s: https://orsam.org.tr/d_hbanaliz/lebanon-israel-maritime-border-agreement-from-the-line-of-tension-to-the-regional-stability.pdf
- Ibler, V. (2001): Međunarodno pravo mora i Hrvatska, Barbat, Zagreb.
- International Crisis Group (2023). Rethinking Gas Diplomacy in the Eastern Mediterranean, Middle East Report n. 240, <https://icg-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/2023-04/240-east-med-gas-diplomacy.pdf>
- Ioannides, N. A. i dr. (2021). Maritime and Political Disputes in the Eastern Mediterranean, *Eastern Mediterranean Affairs Magazine*, issue 2, dostupno na: https://www.unic.ac.cy/emsi/wp-content/uploads/sites/14/2021/07/EMA-magazine-Issue-2_web.pdf

- Ismail, A. (2021). A conflict analysis on the Maritime Border Dispute between Lebanon & Israel, diplomski rad, Instituto Universitario de Lisboa, Department of History, Lisbon
- Israeli, O. (2013). The 1973 War: Link to Israeli-Egyptian Peace, *Middle East Policy*, Vol. XX., No. 4.
- Israeli, O. (2013). The 1973 War: Link to Israeli-Egyptian Peace, *Middle East Policy*, Vol. XX., No. 4., Winter 2013.
- Işeri, E. i Bartan, A. Ç. (2019). Turkey's Geostrategic Vision and Energy Concerns in the Eastern Mediterranean Security Architecture: A View from Ankara, Re-imagining the Eastern Mediterranean Series: PCC Report, 3. Nicosia: PRIO Cyprus Centre.
- Jiménez García-Carriazo, Á. (2021). The Maritime Delimitation between Turkey and the Libya's Government of National Accord: another Concern for the European Union?, *Peace & Security – Paix et Sécurité Internationales*, No 9., doi: http://dx.doi.org/10.25267/Paix_secur_int.2021.i9
- Joseph, J. (2006). Europska unija, NATO i trokut Grčke, Turske i Cipra, *Međunarodne studije*, god. 6, br. 2, 5-18.
- Kalkan, E. (2020). The Longstanding Dispute Between Turkey and Greece: The Aegean Issue, *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, (28), 167-174, doi: 10.18092/ulikidince.713136.
- Kaponis, E. N. (2021). Has the EU's position toward the Cyprus Question taken a turn in the wake of the EastMed natural gas discoveries?, diplomski rad, Department of Political Studies and Public Administration, Beirut.
- Kapsi, K. (2019). The Greek Exclusive Economic Zone, diplomski rad, University of Piraeus, Department of International and European studies, Piraeus.
- Karbuž, S. (2021). Key Challenges Facing the Eastern Mediterranean, *Insight Turkey*, vol. 23., no. 1, 115-138.
- Kariotis, T. (2007). A Greek Exclusive Economic Zone in the Aegean Sea, *Mediterranean Quarterly* 18:3, doi: 10.1215/10474552-2007-017
- Ker-Lindsay, J. (2015). "Frozen conflicts in Europe", u: *The Cyprus Problem*, ur. Anton Bebler, Verlag Barbara Budrich, Berlin, 19-34.
- Khani, A. B. (2013). Egyptian–Israeli Relations, History, Progress, Challenges and Prospects in the Middle East, *Journal of Middle Eastern and Islamic Studies (in Asia)*, 7:3, 93-120, doi: 10.1080/19370679.2013.12023229
- Köchler, H. (2020). The Geopolitics of Maritime Boundaries and the Dysfunctionality of the Law of the Sea, *Studies in International Relations*, vol. XXXV, International Progress Organization.
- Koulouris, N. (2020). The Exclusive Economic Zone is in reality a sovereign right of a State? The dispute over the Southeastern Mediterranean natural gas fields, *Journal of World Energy Law & Business*, Vol. 13, Issue 3, 260-269, <https://doi.org/10.1093/jwelb/jwaa024>

- Naor, M. (2018). Israel's 1948 War of Independence as a Total War, *Journal of Contemporary History*, Vol. 43(2), 241-257.
- Ongun, Y. (2021). Turkey in an Increasingly Complex Eastern Mediterranean: How Turkey Can Defend its Interests and Alleviate its Isolation in the Region, u: *Eastern Mediterranean in Uncharted Waters: Perspectives on Emerging Geopolitical Realities*, ur. Michaël Tanchum, Konrad Adenauer Stiftung, Bonn, 47-58.
- Orlović, D. (2012). Znam, dakle pobjednik sam: Kako je Izrael dobio Šestodnevni rat?, *Polemos* 15, 1: 143-152.
- Østhagen, A. (2020). Maritime boundary disputes: What are they and why do they matter?, *Marine Policy*, Vol. 120, ISSN 0308-597X, <https://doi.org/10.1016/j.marpol.2020.104118>.
- Özdem, B. (2019). Examination of the Overlapping Claims of Turkey and the Greek Cypriot Administration of Southern Cyprus on the Maritime Areas to the West of the Island of Cyprus. *Istanbul Law Review*, 77(2), 953-998. <https://doi.org/10.26650/mecmua.2019.77.2.0015>
- Potka, F. (2016). Geopolitics and the overlapping EEZ claims in Eastern Mediterranean: a Liberal Institutionalism approach for the resolution between Cyprus and Turkey, diplomski rad, Europa - Universität Flensburg, Department of the European Studies, Flensburg.
- Sahin, A. E. (2019). *Delimitation of the Maritime Zones in the Eastern Mediterranean Sea: The Case of Turkey*, doktorska disertacija, University of Essex.
- Shatz, V. J. (2018). The Contribution of Fisheries Access Agreements to the Emergence of the Exclusive Economic Zone, *The Journal of Territorial and Maritime Studies* , Vol. 5, No. 2, pp. 5-23.
- Shama, N. (2019). Between Alliance and Entente: The Egyptian-Greek-Cypriot Partnership, Re-imagining the Eastern Mediterranean Series: PCC Report, 3. Nicosia: PRIO Cyprus Centre.
- Shin, Y. S. i Kim, T. (2021). Eastern Mediterranean Gas Discoveries: Local and Global Impact, *Middle East Policy*, 28:1, 135-146, doi: 10.1111/mepo.12546
- Simić, Ž. i Janković, A. (2015): Cipar – povijest ujedinjenja, Alberta, Osijek.
- Singh, A. i Rajiv, S. C. (2022). Israel-Lebanon Maritime Boundary Agreement: An Assessment, MP-Idsa, Issue Brief.
- Spelling, A. (2013). "Recrimination and reconciliation": Anglo-American relations and the Yom Kippur War, *Cold War History*, 13:4, 485-506, doi:10.1080/14682745.2012.679658
- Stanič, A. i Karbuz, S. (2020). The challenges facing Eastern Mediterranean gas and how International law can help overcome them, *Journal of Energy & Natural Resources Law*, doi: 10.1080/02646811.2020.1816739

- Sukkariéh, M. (2021). *The East Mediterranean Gas Forum: Regional Cooperation Amid Conflicting Interests*, Natural Resource Governance Institute.
- Sun, Z. (2012). *Conservation and Utilization of the Living Resources in the Exclusive Economic Zone – How Far Can We Go?*, Institute of Ocean Science and Technology Conference, South Korea.
- Šostik, L. K. (2021). *Šestodnevni rat kao prekretnica u razvoju arapskog muslimanskog identiteta*, diplomski rad, Sveučilište u Zagrebu, Fakultet političkih znanosti, Zagreb.
- Tamçelik, S. & Safi, İ. (2018). *Strategic Principles of Recognition of Turkish Republic of Northern Cyprus by Turkic Republics*, *Bilig*, (86) , 1-22.
- Taradi, K. (2015). *Ciparsko pitanje: Od turske intervencije do pristupanja južnog dijela otoka Europskoj uniji*, diplomski rad, Sveučilište u Zagrebu, Filozofski odjel, Zagreb.
- Taş, H. (2022). *The formulation and implementation of populist foreign policy: Turkey in the Eastern Mediterranean*, *Mediterranean Politics*, 27:5, 563-587, doi: 10.1080/13629395.2020.1833160
- Troulis, M. (2019). *The East Med Pipeline Project: Europe's Fourth Energy Artery*, *Civitas Gentium*, 7:2, 153-168.
- Tsardanidis, C. (2019). *Greece's Changing role in the Eastern Mediterranean, Re-imagining the Eastern Mediterranean Series: PCC Report*, 3. Nicosia: PRIO Cyprus Centre.
- Turkalj, K. (2001). *Isključivi gospodarski pojas – da li ga proglasiti i kako ga razgraničiti*, *Hrvatska pravna revija* 1, 10, 56-71.
- Tziampiris, A. (2019). *The New Eastern Mediterranean as a Regional Subsystem*, u: *The New Eastern Mediterranean*. ur. Aristotle Tziampiris i Spyridon Litsas, Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-319-90758-1_1
- Tziarras, Z. (2019). *The New Geopolitics of the Eastern Mediterranean: Trilateral Partnerships and Regional Security*, *Re-imagining the Eastern Mediterranean Series: PCC Report*, 3. Nicosia: PRIO Cyprus Centre.
- Vokić Žužul, M. (2014). *The Concept of a Single Maritime Boundary and the Settlement of a Dispute Concerning Delimitation in the Black Sea: Romania – Ukraine*, *Poredbeno pomorsko pravo*, 53 (168), 1-40. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/137489>
- Zgurić, B. (2013). *Krize, građanski rat i slom konfesionalne demokracije u Libanonu*. *Politička misao*, 50 (3), 102-125. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/107677>
- Yiallourdis, C. (2019): *Maritime Disputes and International Law; Disputed Waters and Seabed Resources in Asia and Europe*, Routledge, New York.

Ostali izvori

Agreement between the Republic of Cyprus and the Arab Republic of Egypt on the Delimitation of the Exclusive Economic Zone, February 2003, dostupno na:

<https://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/TREATIES/EGY-CYP2003EZ.pdf>

Generalna Skupština Ujedinjenih naroda (1982). Konvencija o pravu mora, NN 9/2000, dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/medunarodni/2000_06_9_84.html

Memorandum of Understanding between the Government of the Republic of Turkey and the Government of National Accord-State of Libya on Delimitation of the Maritime Jurisdiction Areas in the Mediterranean, November 2019, dostupno na:

https://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/TREATIES/Turkey_11122019_%28HC%29_MoU_Libya-Delimitation-areas-Mediterranean.pdf

The Exclusive Economic Zone and the Continental Shelf Laws 2004 and 2014, dostupno na:

https://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/CYP_EEZ-CS_Law_2014.pdf

Internetski izvor

URL1: <https://www.diva-gis.org/>, 14. ožujka 2023.

URL2: <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/e/ea/Zonmar-hr.svg/1200px-Zonmar-hr.svg.png>, 22. rujna 2023.

URL3: https://treaties.un.org/pages/ViewDetailsIII.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=XXI-6&chapter=21&Temp=mtdsg3&clang=_en, 22. ožujka 2023.

URL4: <https://povijest.net/izraelsko-arapski-ratovi-1/>, 2. lipnja 2023.

URL5: <https://unifil.unmissions.org/unifil-background>, 3. lipnja 2023.

URL6: <https://www.britannica.com/topic/Hezbollah>, 11. lipnja 2023.

URL7: <https://energyindustryreview.com/oil-gas/new-major-gas-discovery-at-cronos-1-well-offshore-cyprus/>, 17. svibnja 2023.

URL8: <https://energyindustryreview.com/oil-gas/new-major-gas-discovery-at-cronos-1-well-offshore-cyprus/>, 23. svibnja 2023.

URL9: <https://www.eni.com/en-IT/media/press-release/2022/12/offshore-cyprus.html>, 24. svibnja 2023.

URL10: <https://www.politico.eu/article/eastmed-a-pipeline-project-that-ran-afoul-of-geopolitics-and-green-policies/>, 2. kolovoza 2023.

URL11: <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/tarihi-iliskiler-ve-ortak-mirasin-birbirine-bagladigi-iki-ulke-turkiye-ile-misir/2849239#>, 9. kolovoza 2023.

- URL12: <https://www.setav.org/en/analysis-the-legal-aspects-of-the-eastern-mediterranean-question> 10. svibnja 2023.
- URL13: <https://voxeurop.eu/fr/chypre-entre-lenclume-et-le-marteau/>, 17. srpnja 2023.
- URL14: <https://sovereignlimits.com/boundaries/cyprus-egypt-maritime>, 22. srpnja 2023.
- URL15: <https://sovereignlimits.com/boundaries/cyprus-lebanon-maritime>, 22. srpnja 2023.
- URL16: <https://sovereignlimits.com/boundaries/cyprus-israel-maritime>, 22. srpnja 2023.
- URL17: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2020/10/01/european-council-conclusions-on-external-relations-1-october-2020/>, 26. srpnja 2023.
- URL18: <https://sovereignlimits.com/boundaries/egypt-greece-maritime>, 22. srpnja 2023.
- URL19: <https://www.setav.org/en/analysis-the-greece-egypt-maritime-agreement-and-its-implications-for-the-greek-turkish-dispute-in-the-eastern-mediterranean/>, 6. lipnja 2023.
- URL20: <https://www.middleeasteye.net/news/turkey-slams-egypt-greece-maritime-agreement-eastern-mediterranean>, 6. lipnja 2023.
- URL21: https://idsa.in/issuebrief/Israel-Lebanon-Maritime-Boundary-Agreement-abhay-srajiv-111122_, 18. travnja 2023.
- URL22: <https://newlinesmag.com/first-person/parting-the-seas/>, 19. travnja 2023.
- URL23: https://www.lemonde.fr/international/article/2022/06/15/israel-liban-espoir-de-relance-des-tractations-maritimes_6130397_3210.html, 19. travnja 2023.
- URL24: <https://www.inss.org.il/publication/israel-lebanon-agreement/>, 20. travnja 2023.

Popis grafičkih priloga

Slika 1: Područje istraživanja regije istočnog Sredozemlja	1
Slika 2: Morske zone prema Konvenciji o pravu mora.....	7
Slika 3: Prikaz plinskih polja u istočnom Sredozemlju Izvor: International Crisis Group	28
Slika 4: Razgraničenje Egejskog mora prema Turskoj (isprekidana linija) i područje turske jurisdikcije prema Grčkoj narančasta boja).....	36
Slika 5: Prikaz razgraničenja istočnog Sredozemlja, tkz. "Sevilla map" Izvor: izrađeno prema podacima DIVA-GIS, URL1	39
Slika 6: Prikaz IGP-a Turske prema "Mavi Vatan" (crna linija) i prema pravu mora (isprekidana linija).....	40
Slika 7: Prikaz IGP-a otoka Cipra (plava isprekidana linija).....	44
Slika 8: Razgraničenje isključivih gospodarskih zona Egipta i RoC-a.....	46
Slika 9: Razgraničenje isključivih gospodarskih zona Libanona i RoC-a	47
Slika 10: Razgraničenje isključivih gospodarskih zona Izraela i RoC-a.....	48
Slika 11: Razgraničenje isključivih gospodarskih zona Libije i Turske.....	50
Slika 12: Razgraničenje isključivih gospodarskih zona Egipta i Grčke.....	52

Slika 13: Prikaz spornog područja između Izraela i Libanona te predložene linije razgraničenja isključivih gospodarskih zona.....	55
Slika 14: Razgraničenje isključivih gospodarskih zona Izraela i Libanona.....	57

Sažetak

U ovom diplomskom radu analizirani su isključivi gospodarski pojasevi na istočnom Sredozemlju te je opisana prisutna problematika razgraničenja granica morskog područja između država regije. Navedene su povijesne činjenice te su objašnjeni vitalni problemi istočnog Sredozemlja koji su temelj složene geopolitičke slike regije i političkih nesuglasica. U prvom dijelu rada opisan je pravni temelj međunarodnog prava mora, prema kojem bi se trebalo provesti razgraničenje morskih zona u regiji. U središnjem dijelu analiziraju se politička događanja u regiji, navode se aspiracije pojedinih država te se opisuju bilateralne suradnje između država regije, čiji je rezultat određivanje granica na moru. Također se opisuju razlozi zbog kojih regija privlači sve više pažnje globalnih aktera, a to su otkrića energetske rezervi i zaliha prirodnog plina. Otkriće plina u regiji dovelo je do postavljanja ambicioznih ciljeva država regije, stvaranja političkih saveza i planiranja energetske projekata. U posljednjem dijelu predstavljaju se moguća rješenja pomorskih sporova te je opisan tijek rješavanja dugogodišnjeg pomorskog spora između dvije države regije, Izraela i Libanona.

Summary

In this thesis, the exclusive economic zones in the Eastern Mediterranean are analyzed and the present problem of the demarcation of the borders of the sea area between the countries of the region is described. Historical facts are stated and the vital problems of the Eastern Mediterranean; the basis of the region's complex geopolitical picture and political disagreements, are explained. The first part of the paper describes the legal basis of the international law of the sea, according to which the delimitation of sea zones in the region should be carried out. In the central part, political events in the region are analyzed, the aspirations of individual countries are stated and bilateral cooperation between the countries of the region is described, the result of which is the determination of borders at sea. It also describes the reasons why the region is attracting more and more attention from global actors, namely the discoveries of energy reserves and natural gas reserves. The discovery of gas in the region led to the setting of ambitious goals by the countries of the region, the creation of political alliances and the planning of energy projects. In the last part, possible solutions to

maritime disputes are presented and the course of resolving the long-standing maritime dispute between the two states of the region, Israel and Lebanon, is described.